19e JAARGANG No. 14 1 FEBRUARI 1975 — f 1,75

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

Pelabuhan Ratu

".....wierp hij met vaste hand zijn net als de mirakuleuze nerfrozet van de victoria regia open."

Bovenstaande regels dichtte Pa Tjalie (als Vincent Mahieu) over een visser op Ancol in de oude uitgave van TJIES. De foto van de visser op de voorplaat schoot ik in Pelabuhan Ratu (de vroegere Wijnkoopsbaai) aan Java's Zuidkust.

Pelabuhan Ratu, Haven van de Vorstin, waarmee natuurlijk de vorstin van de Indische Oceaan bedoeld wordt. In het volgende nummer beginnen we 'n serie artikelen, Legende en Profetie in Indonesia, van de hand van Ruud Koot, waarin de legende van Njai Loro Kidul, verleden en toekomst, legende en werkelijkheid, op curieuze wijze met elkaar verweven zijn. Wij hopen met deze serie een nieuw licht te werpen op deze oude legende met al haar bijgeloof (en werkelijkheid!) en vooral met haar "verbondenheid met het Indonesia van nu" en hopen er vele reakties op te krijgen.

Want P.R. is een "merkwaardig dorpje". Aan één kant erg modern door het ultra-moderne Samudra Beach Hotel (plus bijbehorend helicoptervliegveldje!), en aan de andere kant nog steeds een slaperig "kampongkje als in tempo doeloe" waar het lijkt alsof de tijd er heeft stilgestaan.

Ikzelf heb er al een paar keer gelogeerd in "het buiten" van kennissen van me. Op een steenworps-afstand van zee hebben ze er hun halfsteens-half-gedek pondokje staan met een enorme tuin erom heen. (Mandiën doe je in een klein gedekken optrekje en de mandibak is een oude drum met doodgewoon putwater.) De kennissen zitten er zelf maar ongeveer één weekendje per maand maar alles wordt prachtig onderhouden door de djaga die ook voor het eten en drinken zorgt wanneer er logees zijn.

Misschien komt het door de "kosmische verbondenheid" of de door miljoenen geconcentreerde gedachtenkracht...... ik weet het niet, maar in P.R. kom ik altijd tot een merkwaardige rust en kalmte. Soms heb ik zelfs het gevoel alsof "niets meer belangrijk is'......!!

P.R. ligt op ongeveer een vier uur rijden van Jakarta en de weg ernaar toe is (nog) niet geweldig. Maar er wordt erg hard aan gedokterd. Het fraaie hypermoderne Samudra Beach Hotel is door die geweldige afstand dan ook altijd maar povertjes bezet. En dan nog eigenlijk alleen maar door Yankees en Duitsers. Vooral de laatsten. En die maken vooral gebruik van die speciale helicopter dienst die in een dik uur van Jakarta naar P.R. vliegt voor zo'n US $ 15 per ritje.

Het hotel ligt een heel eind buiten P.R. en daarom zie je in het dorpje zelf maar eigenlijk heel weinig touristen. Want het vervoer tussen het hotel en het dorp is een soort van privé-busdienstje met opletjes of pick-upjes!

En dat is immers geen vervoer voor de Westerling! Die blijven dan maar liever on the beach met hun petatje en pilsje!

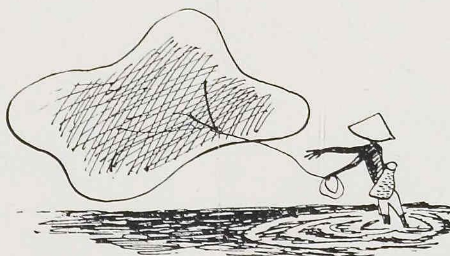
En die lui weten dan helaas niet wat ze missen! Want die kleine eethuisjes aan het haventje met die eenvoudige schotels van warme rijst met een vers gebakken visje, erbij wat lalap en verder een doodgewoon goddelijke sambal...... Mensen, mensen, mensen, daar daar laat ik anytime een biefstuk met pomme-frites voor staan!

Een andere merkwaardigheid van P.R. is wel dat je er amper Chinezen ziet. Er schijnt een paar jaar geleden een nogal hevige opstand tegen de Chinese bevolking geweest te zijn, waarbij alle tokohoudertjes het veel veiliger vonden om liever maar ergens anders hun handeltje te zoeken. Ze beginnen nu pas weer heel langzaam terug te komen en ik dacht maar een winkeltje of twee van Chinezen gezien te hebben.

Maar erg lang zijn P.R. en zijn Sundanese bevolking niet vrij geweest van "Overzeesche overheersing"...!! De plaats van de Chinees is direkt en zeer krachtig overgenomen door de Boeginees en Makassaar, die tegenwoordig heer en meester zijn in de handel en visserij van P.R.

Zowat de hele vissersvloot van P.R. is hun eigendom en ze verhuren de boot mèt buitenboord-motor voor de helft van de vangst. En als men dan bedenkt dat zo'n vissersprauwtje bemand is met een man of tien, dan kunt zich indenken dat wanneer die ene helft door tien gedeeld moet worden de visser van P.R. er niet dik van wordt! En misschien is die eenzame visser van de voorplaat wel een soort van rebel! Die dan maar liever met zijn eigen netje in de door eb ondiepe kalietjes z'n karige portie rijst met een 100%-van-hem-visje probeert te versieren!

ROGIER

tong tong

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 19e JAARG. No. 14

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54.55.00/54.55.01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, Rogier, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,75. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 9,75, halfj. *f* 19,50; jaar *f* 39,—. Abt. Europa: jaar *f* 39,—.
Buiten Europa: jaar *f* 47,—. (zeepost)
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 83,—; Indonesië *f* 68,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 68,—; Canada en Ver. Staten *f* 58,—; Maleisië, Singapore en India *f* 68,— Suriname en Antillen *f* 58,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

ABONNEMENT TONG TONG VOOR NEDERLAND EN EUROPA : *f* 39,—

Wij verhogen de abonnementsprijs van Tong Tong NIET maar laten een vrijwillige subsidie geheel aan U over!
Door Uw spontane medewerking hopen wij het langer te kunnen uitzingen!

TENTOONSTELLING "NIEUWENKAMP OP BALI" IN DELFT

Van oudsher zijn er Nederlanders geweest, die niet helemaal pasten in de Nederlandse burgermaatschappij en die daarom uitzwierven over de wereld. Eén van hen was W. O. J. Nieuwenkamp (1874 - 1950), zo'n jongen die niet bij zijn vader in de zaak wilde en het op het gymnasium in Haarlem en de Rijksschool voor Kunstnijverheid in Amsterdam maar matig deed. Maar desondanks kreeg hij faam als schrijver, tekenaar, graficus, architect, etnograaf en wereldreiziger. Hij zag kans veel van de wereld te zien, veel wetenschappelijk en kunstzinnig belangrijk werk tot stand te brengen, en daarvan nog te leven ook......

Eén aspect van het werk van Nieuwenkamp wordt op het ogenblik belicht in het Indonesisch Etnografisch Museum (tegenover het Prinsenhof) in Delft, namelijk wat hij op Bali gedaan heeft. Nieuwenkamp bezocht Bali tijdens reizen in 1904, 1906/1907, 1917, 1925 en 1937. Een voor 1940 voorgenomen reis kon niet doorgaan. Maar bij de reizen die wel doorgingen en telkens maanden duurden, heeft hij Bali intens bekeken, er belangrijke ontdekkingen gedaan, en erover geschreven.

De boeken van Nieuwenkamp zijn nu nog maar moeilijk te krijgen. Maar in het museum in Delft hangen op het ogenblik zestig etsen en tekeningen, die hij op Bali gemaakt heeft. Er zijn ook wat etnografische voorwerpen te zien, die hij er verzameld heeft. Bij elkaar geeft het een beeld van Bali, zoals het in de jaren dat Nieuwenkamp het bezocht was. Het geeft ook een beeld van de prestaties van deze Nieuwenkamp, die veel van zijn boeken in eigen uitgave het licht deed zien, en die niet voor niets het door hemzelf gebouwde schip waarop dat gebeurde "De Zwerver" noemde.
De tentoonstelling in Delft is er nog tot mei.

C. H. SCHAAP

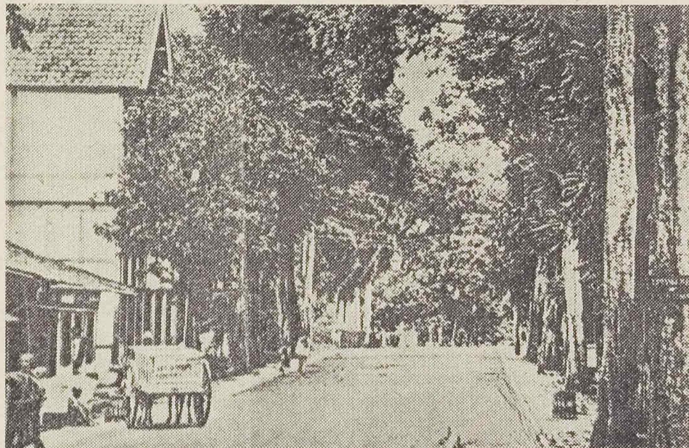
U weet dat in Den Haag lijn 1 (beginpunt Kalvermarkt) een goede rechtstreekse verbinding is met Delft!

VIERDE RANDSTAD PASAR DALAM IN SCHIEDAM

In de sporthal Margriet te Schiedam zal op zaterdag 29, zo. 30 en ma. 31 maart (Paasdagen) weer de Pasar Dalam worden gehouden. Opening: 12.00 uur. Tot laat in de avond kan men terecht bij vele oosterse stands. Een uitgebreid artistenprogramma wordt geboden.
Kinderen tot 12 jaar kunnen aantrekkelijke prijzen winnen indien ze, door hen zelf te dragen, eigen gemaakte Paashaas-maskers in een "Paasmaskerade" in competitieverband zullen showen.
Deze wedstrijd zal op zaterdag 29 maart worden gehouden voor kinderen tot 8 jaar, op 1e Paasdag voor 8 - 10 jaar en op 2e Paasdag voor kinderen van 10 tot 12 jaar, terwijl dan ook de grote finale zal plaatsvinden.
Voorlichting: Rob Dessauvagie, Essesteynstraat 145, Voorburg 070 - 86 37 92 b.g.g. 070 - 32 29 28

De Loopbaan van een Indische Jongen (II)

Herinneringen aan Soekaboemi
brandende kwesties

1920. De Grote Postweg tussen Aloon Aloon en Tjiwangiweg, waarheen rechts op de foto, een op de boom gespijkerd straatnaambordje wijst. Boven de weg hangt een petroleum-lantaarn.

1929. Een foto van hetzelfde punt. De stoffige krikilweg is veranderd in een behoorlijke asfalt-Postweg. De petroleum-straatverlichting heeft plaats gemaakt voor electrisch licht. De Postweg is een gezellige toko-buurt geworden.

Toen mijn vader in 1926 in Soekaboemi kwam begon hij met de technische diensten van de gemeentewerken grondig te screenen en door de zeef te halen. En er kwamen heel wat ongerechtigheden te voorschijn, zowel technisch, economisch als financieel. De ene diensttak was topzwaar bezet; in de andere werkte een enkele ambtenaar zich kapot en was volkomen overbelast, zoals dat toen bij voorbeeld bij de dienst waterleiding het geval was. Met gelden van de ene dienst werden tot overmaat van ramp dan ook nog gaten van de andere gestopt.

Bij controle ontdekte Pa berekenings- en constructiefouten in ontwerptekeningen voor nieuwe gebouwen die daardoor bij de geringste aardbeving konden instorten, of zelfs al tijdens de bouw. De voorbereidingen werden onmiddellijk stopgezet; uitvoering verboden. De gemeenteraad die de zaak goedgekeurd had stond op z'n achterste benen, hoopjes gedonder en de verantwoordelijke ging voorlopig met verlof.
Het wegennet was hopeloos verouderd - er waren geen verharde wegen en onvoldoende bandjirgoten, zodat de wegen in de natte moesson in wilde bergbeken en modderstromen veranderden. En dit is heus niet overdreven als U bedenkt dat Soekaboemi over een afstand van 3 km. een verval van bijna 200 m. vertoont. Soekaboemi is op een berghelling gebouwd.
Om kort te gaan, er was "bezuinigd" op van alles en nog wat en er waren bovendien ook nog heel wat perkara's - en beslist niet ketjil - die de wereld uitgeholpen moesten worden.

En Soekaboemi gonsde van geruchten over "de nieuwe man" die de bezem hanteerde en de vergaderzaal van de gemeenteraad schudde menigmaal op haar grondvesten ook zonder dat er sprake was van een aardbeving.
Soekaboemi werd wakkergeschud uit een dommel van jaren. Landmeters en gemeentewerklieden zwermden uit met hun theodolieten, houwelen, patjols, stoomwalsen en asfaltketels en de verbijsterde goegemeente sloeg al deze waanzinnige activiteiten argwanend gade. Maar het gemor, zij het aanvankelijk aarzelend, verstomde toen Soekaboemi een prachtig nieuw wegenstelsel uit de stofwolken te voorschijn zag komen, compleet met de zo hoognodige riolering en fraai gemetselde bandjirgoten, inclusief mooie witte strepen waarop later keurige Soekaboemische politieagenten zouden gaan mijmeren.

Inmiddels was Eugène Knaud benoemd tot directeur gemeentewerken, brandweercommandant, directeur dienst waterleiding (als brandweercommandant moest je ook vrijelijk over water beschikken nietwaar? zo meenden wij in jeugdige onnozelheid) en rooimeester. Bovendien was hij lid van de regentschapsraad en tenslotte ook nog belast met de inspectie op de naleving van de "hinderordonnantie". In deze functie werd hij bijgestaan door de heren H. Berger - de man die hem in 1938 zou opvolgen - en G. Ch. F. Briët, de stadsgemeente-controleur.
Een werkkring, die mijn vader letterlijk dag en nacht bezig hield; bijkans om onder te bezwijken. Vooral dat brandweercommando zou vermoeiend blijken. Bij ons thuis tenminste rinkelde de telefoon bij nacht en ontij. Maar daarover straks.
Intussen kwam ook de volkshuisvesting van de grond en de bouw van een aantal nieuwe projecten begon, voorafgegaan door de sloop van krotten en afgekeurde gebouwen. En toen, toen kwam er ongevraagd hulp van onvermoede kant op hoogst originele, maar wel wat rigoureuze manier.

De Indonesische en Chinese inwoners zagen eerst met verbazing toe bij het slopen van oude panden en keken verrast op toen zij mooie nieuwe gebouwen daarvoor in de plaats zagen verrijzen.

En toen ging hun een groot licht op: een licht, dat de hemel boven Soekaboemi maar al te vaak rood zou kleuren in de volgende jaren. De brandweer kreeg bijna dag en nacht handenvol werk. Want wat deden de olijkerds? Zij die oude bouwvallige huizen bewoonden sleepten eerst hun hele hebben en houden in veiligheid en staken daarna vrolijk de brand in hun behuizing. En als de brandweer dan luidbellend door de benedenstad stoof en op de plaats des onheils verscheen, zat de bevolking verheugd weeklagend (bij de gedachte aan een mooi nieuw huis) het machtige schouwspel gade te slaan zonder een vinger uit te steken, terwijl de wandelende warongs goede zaken deden, alsof het een wajangvoorstelling gold. Overigens werden de brandstichters nooit gegrepen.
Ga maar eens zoeken tussen zoveelduizend "nda-tau-djoeragans". Enfin, de heren kregen hun zin plus mooie nieuwe huisjes, maar intussen konden

(lees verder volg. pagina 1e kol. onderaan)

de Soendanese en Javaanse spuitgasten zich in het zweet hollen om te voorkomen dat zo'n brand al te gekke vormen zou aannemen met al dat gedèk rondom. De Soekaboemische brandweer moet in die jaren het best getrainde corps van Java geweest zijn.
Dat Pa brandweercommandant was betekende voor zoonslief welhaast vanzelfsprekend, dat zij de brandweerkazerne als speelterrein in gebruik namen. Vooral die vier reusachtige knalrode wagens vol schitterend koperwerk waren "haweldih", maar de stoere helmen die we mochten opzetten zakten ons tot groot vermaak van de brandwachten wel over de oren.
Die brandweerkazerne lag aan de Lodjiweg, een zijweg van de Grote Postweg vlak bij de Aloon Aloon en grensde aan het erf van de Regent van Soekaboemi, de heer R.T.A. Soeria Danoe Ningrat.
We hebben Pa nooit in brandweeruniform gezien, of het moet die witte toetoep geweest zijn, waarbij waarschijnlijk een pet hoorde. Tot dat uniform behoorde ook een prachtige ronde metalen draagspeld met het opschrift "Commandant Gemeente Brandweer Soekaboemi". Dat embleem was bijna zo groot als een biervilt en bij alarm meestal nog zoek ook. Dat wil zeggen dat zoonlief ermee op zijn baadje paradeerde, ergens in Soekaboemi. Jammer genoeg is het ding helemaal zoekgeraakt.
Ook de latere president Soekarno bezocht destijds (ongenood) Soekaboemi, maar dat is weer een ander verhaal.

JMK.

TROONPRETENDENT EN JOURNALIST

Louis de Bourbon is, 71 jaar oud, in Den Haag overleden. Hij was jurist, journalist en schrijver en ook nog burgemeester, maar zijn grootste bekendheid had hij te danken aan het feit van zijn al dan niet vermeende afstamming van de franse koningen. Hijzelf geloofde er heilig in, noemde zich "prins van Frankrijk" en wenste zich als zodanig ook erkend te zien.

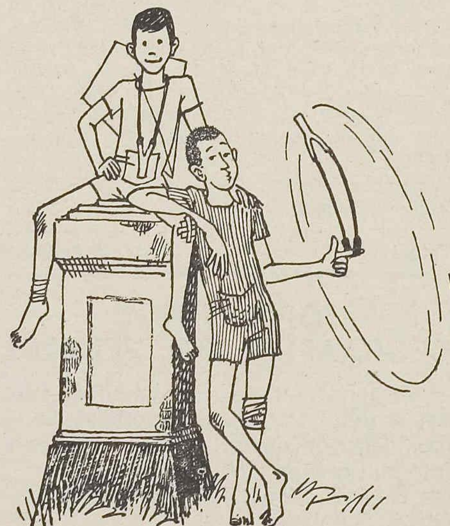
Wat de vermelding van deze overigens ook zeer beminnelijke figuur in Tong Tong motiveert is, dat hij enige jaren bij het Soerabaja's Handelsblad heeft gewerkt, niet lang voor de oorlog. Het maakte op de toeschouwer een onweerstaanbare, irreële indruk, de troonpretendent een deputatie van in Indië woonachtige Fransen te zien ontvangen om met hen te overleggen over zijn troonsbestijging. Het is er nooit van gekomen. Er lopen in Den Haag nog indische collega's rond die door De Bourbon in hoge functies zijn aangesteld voor het geval dat......

ABONNEES AMERIKA ATTENTIE !

Uw abonnement (luchtpost $ 23,-; zeepost $ 16,-) kunt U per check voldoen aan: (verhoogd i.v.m. de koersdaling!)
Roy Steevensz, c/o East-West House, 7357 Franklin Ave., Hollywood, California 90046.

Indien U Uw Tong Tong niet hebt ontvangen of Uw exemplaar beschadigd is, en U een ander wenst, kunt U zich ook wenden tot Roy Steevensz.

Naar Den Haag schrijven duurt lang !

POEKOEL TEROES POT

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over december 1974.

Mw. Adelbert 9,20; A. A. 50,—; A. C. van Ahee 36,—; C. Agerbeek Barthlemy 11,—; A. Burg 10,—; W. Boverhof 10,—; J. Blom 15,—; Mej. H. Bronckhorst 9,50; Ir. W. F. B. Bangert 41,—; A. W. Bor 15,—; J. H. v.d. Berg 8,25; Mevr. E. L. Boon von Ochssée 10,—; Mej. W. de Chauvigny 6,—; F. Cramer 150,—; Mej. C. Degener 25,—; A. B. C. David 10,—; Dr. H. H. Dingemans 11,—; Mej. J. L. Droop 25,—; Mevr., H. G. van Doornum 4,—; D. H. David Richard 10,—; Mrs. E. Davids 7,40; G. Engelsman 23,50; G. J. Fousert 11,—; Dames Franquemont 25,—; L. C. F. de Graaff 25,—; P. D. Th. Geerlings 2,50; Mej. A de Graaf 19,—; Mw. A. J. H. Groenewegen 3,10; S. E. Gall- Bogaardt 11,—; C. A. van Groddeck 10,—; R. Grooss 25,—; W. A. Hesselink 25,—; C. G. Homans-Chaulan 5,—; J. G. E. Hepsakker 10,—; J. Hoogewoud 3,—; E. R. Hoedt 10,—; V. H. Huitink 7,—; Hr. van Heusden 11,—; G. de Jong 6,—; A. H. Jansen 11,—; B. K. Jacobs 10,—; L. Th. A. Kaulbach 10,—; L. J. Kloprogge 61,—; J. B. Loveriks 20,—; L. S. Lie 11,—; Hr. Lentze 6,40; R. Mariouw 10,—; E. E. Muhlnickel 35,—; J. A. L. Meuleman 25,—; Mevr. M. C. O. Monod de Froideville 10,—; H. J. Monteiro 25,—; L. van der Meeren 9,50; H. W. van der Molen 36,—; M. van Minos (U.S.A.) 150,—; Mw. B. M. Naberman 7,50; N.N. 11,—; A. L. Nortier 10,—; Mej. H. P. de Neef 10,—; M. Nelwan (Liberia) 32,35; Mw. J. B. van Oort 20,—; C. W. Ottevanger 9,50; Mej. A. H. Overdijkink 10,—; C. Ouboter 11,—; L. C. G. J. Onvlee 11,50; H. R. Oosterbaan 5,—; J. E. Priegelaar 25,—; Mej. M. Portier 10,—; R. C. S. Piccardt 11,—; A. L. A. van Rees 11,—; F. Ph. Regnault 11,—; Mej. S. A. Roosenburg 50,—; J. E. Schröder 10,—; F. Sauselé 20,—; J. A. G. Schenck de Jong 3,—; J. J. Schlette-Bonjer 25,—; S. E. Scipio 16,—; H. E. Schlottenhausen 11,—; E. & H. Samethini 30,—; L. C. N. Staf 11,—; J. Simons-Sommer 16,—; F. Ph. Speil 7,65; A. M. Swart 11,—; C. L. E. F. van Swieten 24,50; J. L. K. Sanderse 61,— W. Ch. Slooff 2,50; M. Sirag-Nobel 10,—; J. J. Schlieker 25,—; Hr. Stahl (Dld.) 10,12; A. B. Schlette (U.S.A.) 50,—; Willemsen Sterckx 10,—; Hr. Schlosmacher (Spanje) 11,—; J. Thomas 11,—; A. Tietz 23,50; J. H. Tichler 25,—; H. Vogelsang 11,—; A. van Velthoven 10,—; M. de Vries Foltynski 11,—; Mw. G. A. Vermeulen 12,—; Mw. P. C. Vriese 5,35; H. W. Visser 1,—; H. W. Verdooren 30,—; N. H. Wichers-Bleckmann 20,—; A. K. Widjojoatmodjo 36,—; Mej. E. A. Wirschuleit 10,—; Drs. A. J. Welt 30,—; Dr. M. M. Weber 11,—; Mw. J. J. Wulffraat 17,—; Mej. H. de Wit 10,—; J. C. van Wijk-Bleeker 11,—; Mw. ten Wolde 11,—; Mw. G. Zaalberg 17,50.

December 1974	*f* 2068,62
Verkoop tegels	*f* 38,—
Totaal	***f* 2106,62**

OPHEFFING BEGRAAFPLAATS PENELIH

In verband met de a.s. opheffing van het kerkhof Penelih te Surabaia, kunnen degenen die prijs stellen op een foto van graven zich wenden tot:
De Heer H. Nelis, Jl. Sidotopo Wetan IV / 8, Surabaia.

BOEKBESPREKING

MIJN SPONDE IN HET DODENRIJK

Dit boekje van dr. D. K. Wielinga Gzn, res. legerpredikant verscheen reeds enige tijd geleden. De titel is ontleend aan Psalm 139 v. 8 en dekt wat de schrijver zelf noemt "vertellingen uit de oorlog met Japan en japanse interneringskampen". De boekhandel Tong Tong nam destijds een aantal exemplaren in voorraad, maar de belangstelling was zo groot dat de boekhandel spoedig door dit aantal heen was. En daarop bleek dat de uitgever (Uitgeversmij. J. H. Kok NV te Kampen) de gehele oplaag had weten te plaatsen en geen exemplaren meer over had!
Aan de nog steeds bestaande vraag konden wij dus niet voldoen.
Goed nieuws thans voor degeen die gaarne nog een exemplaar van dominee Wielinga's "vertellingen" zouden bezitten. Dank zij een gelukkig toeval hebben wij alsnog beslag kunnen leggen op een aantal exemplaren. Zij zijn in onze boekhandel verkrijgbaar ad *f* 15,— inclusief porto.

HET NOTEREN WAARD!

Wij lazen voor U in "Stabelan", - het blad dat sinds 31 aug. '74 verschijnt voor oud-Berg-artilleristen van het KNIL destijds gelegerd in Salatiga, - dat Stabelan in betrekkelijk korte tijd slaagde contacten tussen zo'n 150 sobats te herstellen.
Na een dertig jaar komen ze nu bij elkaar. Ze houden hun KOEMPOELAN (en waar kon dat beter dan) in Bronbeek te Arnhem op 8 maart 1975.
Aanvang 11 uur. Om 12 uur zullen de overleden sobats herdacht worden, waarbij de nabestaanden, de sobats en hun echtgenotes uitgenodigd worden.
Sobats die dit mee willen maken moeten zich **snel** opgeven en wel per storting van *f* 10,— per persoon, daar is koffie en een eenv. lunch bij inbegrepen, op giro 32.34.509 t.n.v. Redactie Stabelan, Halleyweg 16, Dordrecht.
De aanmelding sluit 20 febr.

VRAAG HET MAAR AAN GOUWEN...

U weet het niet, maar U allen hebt Gouwen gekend. Op elke bladzij van Tong-Tong die U las, was hij aanwezig, Marinus Gouwen, bedrijfsleider van drukkerij de Graaf die ons blad drukte. Wordt de inhoud van Tong Tong gemaakt door mensen uit de gehele wereld, het drukken gebeurt ook ver van Den Haag: Enkhuizen. En ondanks de afstand en het verlies van tijd bij het doorsturen van proeven over en weer, hebben we nooit spijt gehad van onze keuze. De zaak wordt geleid door uitstekende, bekwame vakmensen, mensen met een warm hart voor de zaak en het werk dat zij aannemen. En de man waarmee wij 15 jaar te maken hebben gehad, die min of meer bij Tong Tong behoorde, was Gouwen. "Vraag het maar aan Gouwen", of "Gouwen zorgt wel dat het in orde komt". Tjalie in Den Haag, Gouwen in Enkhuizen, zij waren de motoren van Tong Tong.
Op 18 januari overleed "onze" Gouwen. Voor ons onverwacht, na een kort lijden, dat hij dapper en bewust van het naderende einde, droeg. Nog steeds kan ik ook dit grote verlies moeilijk verwerken.
Wie was Gouwen? Indische jongen, geboren in Soerabaja, schooljaren en opleiding voor drukkersvak in Djakarta, krijgsgevangen, Birma spoorweg, met een aantal typografen via Singapore naar Djakarta. Werkte bij Kolff (toen onder Economische Zaken) en toen naar Semarang, Amacab. Tot 1958 bij drukkerij Marsman en Stroink?) toen naar Nederland en vanaf 1960 teroes door bij drukkerij de Graaf.
Marinus Simon Gouwen, 59 jaar. Zoals de meeste Indische jongens in het drukkersvak een prima vakman met een reputatie bij chefs en personeel die onuitwisbaar is. Een prachtmens, zei zijn chef, waar en hoe vind je in deze tijd een kracht van zijn kaliber?
Naast dit afschuwelijk pijngevoel van alweer een vriend te moeten missen, is er dankbaarheid Gouwen te hebben gekend al deze jaren. Dankbaarheid voor wat hij voor Tong Tong en voor Tjalie is geweest. En voor ons werk nadat Tjalie wegviel. We kunnen niet meer "vragen aan Gouwen", we moeten alleen weten hoe goed het is geweest altijd antwoord van hem te hebben gekregen. Hij zal er altijd zijn in elke Tong Tong die ik opsla......

L.D.

WIE HELPT ONS AAN TONG TONG No. 10?

Wie van onze lezers niets meer doet met zijn exemplaar van Tong Tong no. 10 (1 december 1974) zou ons er een groot plezier mee kunnen doen! Dit nummer is geheel uitverkocht. Wij danken U bij voorbaat voor Uw medewerking. - Red. T.T.

OPROEP

Wie kan inlichtingen geven over het adres van Mevr. Nini van Loon, geb. Witzenrath, laatst bekende woonplaats Amsterdam, ± 70 jaar, en haar nicht Mevr. Ietje van Rest, geb. Lakerveld, ± 80 jaar.
Inl. te richten aan: Mevr. M de Kanter, Ludgerstr. 47, Aalten (Gld.), tel. 05437-3894.

STICHTING CHARITATIEVE FONDSEN TJALIE ROBINSON

De Stichting Charitatieve Fondsen Tjalie Robinson kwam tot stand in oktober 1971, teneinde de door de lezers bij Tong Tong gestorte giften voor charitatieve acties geheel buiten de sfeer van de baten en lasten van Tong Tong B.V. te brengen.
De destijds aanwezige middelen die door Tong Tong aan de Stichting werden overgedragen omvatten:

a. Het Fonds 60.000 ("Hidoep Teroes"), dat - zoals het motto "Hidoep Teroes" aangeeft - intact moet worden gelaten, d.w.z. dat het moet worden belegd.
De rente-opbrengsten van dit Fonds maken het mogelijk om daaruit hulp te verlenen aan instellingen of personen in Indonesië of Nederland, welke verwant zijn aan de Indisch-Nederlandse groep.
Aan het Fonds 60.000 werd toegevoegd het saldo afkomstig van de Actie "Vrienden van Tong Tong".

b. De gelden van de Bruine Bus, welke bestemd zijn voor het verlenen van hulp aan personen of instellingen overal ter wereld.

Het bestuur van de Stichting streeft er naar een zodanig beleid te voeren, dat het Fonds 60.000 waarde-vast blijft, d.w.z. niet of zo weinig mogelijk wordt aangetast door de geld-ontwaarding.
Dientengevolge worden steeds, wanneer dit moglijk is gelden van de Bruine Bus toegevoegd aan het Fonds 60.000 als het saldo van de Bruine Bus zodanig gestegen is, dat een dergelijke overheveling verantwoord wordt geacht. Deze toevoegingen moeten over 1974 de ontvangen rentebedragen overtreffen, omdat de geldontwaarding hoger was dan de circa 8% rente, welke gemiddeld over de beleggingen werden ontvangen.
Anderzijds worden de renteopbrengsten van het Fonds 60.000 steeds overgeboekt naar de gelden van de Bruine Bus, omdat alle hulp-uitkeringen worden gedaan van Bruine-Bus-gelden.
Hoewel de jaarcijfers van de Stichting Charitatieve Fondsen Tjalie Robinson op dit moment nog niet volledig bekend zijn, doordat de jaarafsluiting van de boeken nog niet mogelijk was, menen wij er goed aan te doen onze lezers een overzicht te geven van de stand van zaken per 20 december 1974.

ad a) Fonds 60.000 ("Hidoep Teroes")

Zoals reeds eerder gemeld werd het oorspronkelijke streefbedrag van *f* 60.000 bereikt en zelfs ruimschoots overschreden. Na deze melding liepen de giften voor dit Fonds sterk terug, zodat met de voortschrijdende geldontwaarding voor een zekere achteruitgang van het Fonds moest worden gevreesd. In de bestuursvergadering van 8 juni 1974 werd daarom besloten een gedeelte van de ruime giften aan de Bruine Bus rentegevend te maken en de belegde bedragen toe te voegen aan het Fonds 60.000.

a. 1. Ontvangsten Fonds 60.000 ("Hidoep Teroes")

Saldo per 1-1-74	*f* 68.183,45
Giften t/m 20-12-74	,, 252,05
Saldo "Vrienden van Tong Tong per 1-1-74	,, 2.000,—
Overboeking van Bruine Bus in 1974	,, 3.814,50
Belegd uit Bruine Bus in 1974	,, 5.000,—
Totaal Ontvangsten	***f* 79.250,—**

a. 2. Beleggingen Fonds 60.000 ("Hidoep Teroes")

Spaardeposito's 5 jaar vast à 11%	*f* 45.000,—
idem 5 jaar vast à 10%	,, 15.000,—
idem 5 jaar vast à 9,5%	,, 5.250,—
7½% Obligaties Nederland à *f* 1000,—	,, 7.000,—
Spaardeposito met oplopende rente van 7½% - 9% in 4 jaar (Vrienden van T.T.)	,, 2.000,—
Spaardeposito met oplopende rente van 7½% - 9% in 4 jaar (Bruine Bus)	,, 5.000,—
Totaal Beleggingen	***f* 79.250,—**

a. 3. Rente-opbrengsten van beleggingen t/m 20-12-74:

uit Spaardeposito's	*f* 5.845,38
uit Obligaties	,, 521,06
	***f* 6.366.44**

(circa 8% belegd bedrag)

ad b) Verantwoording Bruine Bus.

b. 1. Ontvangsten Bruine Bus:

Saldo per 1-1-74	*f* 10.581,09
Giften t/m 20-12-74	,, 9.592,28
Rente banksaldo Bruine Bus 1e t/m 3e kwartaal 1974	,, 92,99
Rente Spaardeposito's Fonds 60.000	,, 5.845,38
Rente 7½% Obligaties Nederland Fonds 60.000	,, 521,06
sub-totaal	*f* 26.632,80
Opbrengst inzameling kerst-krandjangs	*f* 2.750,—
Totaal ontvangsten	***f* 29.382,80**

b. 2. Uitgaven Bruine Bus:

Ondersteuning Giki-Soerabaya en Pa v.d.Steur-Jakarta hoofdzakelijk in de vorm van vaste twee-maandelijkse bedragen *f* 4.426,—
Mevr. A. Kwak-Den Haag ,, 250,—

Kerst-Krandjangs

Giki-Soerabaya	*f* 2.250,—
Pniel-Jakarta	,, 250,—
Mevr. Saptodewo Bandung	,, 250,—
Sub-totaal Kerst-krandjangs	*f* 2.750,—
Bank-kosten id.	*f* 130,48

Sub-totaal gedane uitkeringen	*f* 7.556,48
Overboeking naar Fonds 60.000	,, 3.814,50
Spaardeposito met oplopende rente van 7½% - 9% in 4 jaar (naar Fonds 60.000)	,, 5.000,—
Totaal uitgaven	***f* 16.370,98**

b. 3. Per 20-12-1974 bedroeg het banksaldo van de Bruine Bus derhalve:

Ontvangsten:	*f* 29.382,80
AF: Uitgaven:	,, 16.370,98
Bruine Bus banksaldo per 20-12-74	***f* 13.011,82**

Centen voor kleine adiks

"Zorgen voor de kleine adik" is een gezinsregel bij grote gezinnen met goede ouders. Zo is Tjalie opgevoed, zo gaf hij zijn lessen door aan zijn Tong-Tong familie. Tussen de lezers is een band van vriendschap en behulpzaamheid gegroeid zoals die bij een vereniging nauwelijks te vinden is. Let wel: wij zijn tijdschrift! Die behulpzaamheid leerde Tjalie ons ook buiten de kring uit te dragen, met "de kleine adik bedoelde hij de minder bedeelde mens. Zo ontstond de Bruine Bus, vrijwillige opgespaarde centen en stuivers, bruine munten voor hulp aan bruine mensen. Die arme bruine mensen bleken niet meer in het rijke Holland te zitten, maar voornamelijk in Indonesië. Klein teruggeld van melkboer of boodschappen, afgeronde guldens van betalingen in onze toko, men deed ze vrijwillig in onze spreekwoordelijk geworden Bruine Bus. Want de blikken busjes die wij 7 jaar geleden voor dat doel uitdeelden, bestaan amper meer. Zo werden in de loop der jaren duizenden guldens vergaard (zie verslag).
Tjalie Robinson wilde zekerheid voor zijn arme adiks. Zo werd gestreefd naar een vast standkapitaal van *f* 60.000, waarvan de rente alleen voldoende was voor een (bescheiden) steun aan DE Bond van Oud Steurtjes en de G.I.K.I. (educatief en charitatief werk in Soerabaja). Als ik en Tong

(lees verder pag. 8, 3e kol. onderaan)

Notities uit vergeelde papieren (XII)

(SLOT)

Kerstmis in de cel, maar Oudjaar op vrije voeten

door Margono Djojohadikusumo

Dit laatste deel van Margono's herinneringen verhaalt van het voortgezet verblijf in de gevangenis en zijn vrijlating op Oudjaar 1949, zij het dat zijn bewegingsvrijheid en die van zijn lotgenoten was beperkt. Een Indo-Europees echtpaar ontvangt Margono en zijn familie gastvrij.
Niet lang daarna vertrekt de schrijver naar Nederland als lid van de republikeinse delegatie naar de Ronde Tafel Conferentie, die zal leiden tot de souvereiniteitsoverdracht.

Mijn celgenoten H. en Ab. dachten dat ik een Christen was. Zij verstonden ook Nederlands en vroegen of het versje (zie XI van de Notities) een gebed was. Ik antwoordde: "Het is een oud Hollands versje, dat ik destijds uit het hoofd moest leren". Ze vroegen mij om nog eens wat luider de woorden te herhalen, wat ik ook deed.
Ze waren verwonderd, dat ik dat versje nog zo goed kon citeren. Ik vertelde hun lachend dat mijn vrouw en kinderen mij noemden: "Een Blanda kesasar in de familie" (een verdwaalde Hollander in de familie).
Daarna probeerde ik zittende tegen de muur te slapen. Ik ben nooit een held geweest in het vermogen om gauw te kunnen inslapen.
Na enige minuten hoorde ik al de rustige ademhaling van mijn celgenoten. Nu ik in deze lugubere nacht hier moest zitten, achter een ijzeren traliedeur, bewaakt door gewapende mannen, voelde ik mij nochtans gelukkig, dat ik in elk geval nog het recht had om mij zelven te achten. Mijn kinderen, voor mij het hoogste goed op aarde, mijn vrouw, gedurende 35 jaar deelgenote in zovele ups en downs in dit aardse bestaan, mijn volk van hoog tot laag, durf ik gelukkig nog recht in de ogen te kijken.
Als Gandhi zijn halve leven in een gevangeniscel had moeten doorbrengen, wat betekende deze kleine beproeving dan voor mij? Deze gedachte aan Gandhi gaf mij hernieuwde geestkracht. Ik beschouwde het alleen als een ironie van het lot, zoals ik boven zei. Drie jaar lang had ik geijverd voor enige ordening van onze landsfinancien in het algemeen, en van de buitenlandse deviezen in het bijzonder, Het liet zich juist zo goed aanzien, na de onderdrukking van de Amir-Muso opstand (Madioen-affaire) en de aanstelling van een jonge, energieke jurist als Mr. Kartadjumena als directeur van het sedert twee maanden ingestelde deviezeninstituut. In één ruk was het nu afgelopen.
Ik hoorde het 4 uur slaan zonder nog een oog te hebben dichtgedaan. Ik troostte mij nu dat het spoedig daglicht zou worden. Tegen zessen kwam de Sundanese cipier ons begroeten en gaf order aan de wacht om de twee cellen te ontsluiten. Persoonlijk bracht hij ons vijven naar een ochtendgelegenheid, waar het enigszins "dragelijk" was, zoals hij zeide.

Tegen 9 uur moesten wij weer in een jeep met de militairen er op uit om de 4de sleutelbewaarder, Sastrodigdo te halen.
Van het huis van Sastro gingen wij rechtstreeks naar de bank. Het achterste gedeelte van de kluis kon nu geopend worden, en wij met ons vieren waren hulpeloze getuigen van de complete roofpartij die plaats had. Het was inderdaad een rampok-partij in optima-forma. Een zachtere uitdrukking heb ik er niet voor. De hele kluis werd leeggehaald. Er stond al een vrachtauto gereed voor het gebouw van de bank. Zakken republikeins geld voor een waarde van ettelijke miljoenen, honderden kodies kain batik, zilverwerk van Pasar Gede, juwelen, gouden armbanden, alle goederen die onze cliënten als zekerheidstelling toevertrouwd hadden aan de bank. Klompen erts goud-bullion van onze goudmijn Tjikotok werden oorlogsbuit verklaard. Daarvan hebben wij nooit iets teruggezien. Waarheen al die goederen werden vervoerd, mag God weten.
Na deze vertoning werden wij vieren, Gondo, Hardjo, Sastro en ik naar de gevangenis Wirogunan gebracht. Hier deelden wij met ons vieren een cel met het wd. Hoofd van de Staats-politie R. Soemarto (sedert overleden) en de Commissaris van Politie R. Memed Tanumihardja, later Ambassadeur van de Republiek in de Scandinavische landen.

Vrijdag, 24 t/m Woensdag 29 December 1948.

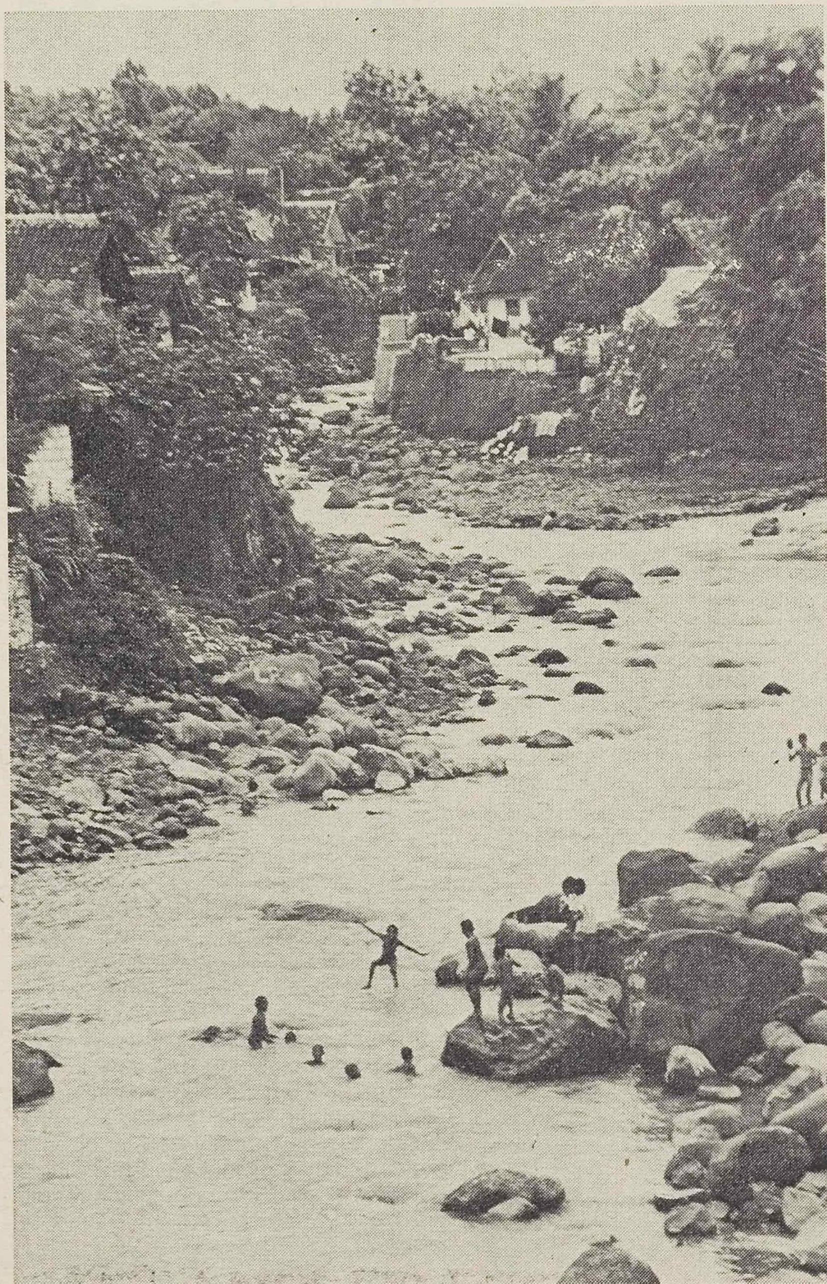
De ervaringen en gebeurtenissen gedurende deze dagen vormden een aaneengesloten geheel, zodat het niet nodig is om ze van dag tot dag op te tekenen.
Ik was nog in de gevangeniscel met de vijf anderen. De bewaking was toevertrouwd aan Nederlandse M.P.'s, blonde jonge blagen nog die zich over het algemeen correct gedroegen. (op dat ogenblik wist ik nog niet dat D.D. ook elders in hetzelfde complex was). Zij onthielden zich van schimp en scheldwoorden tegenover ons.
Het liep tegen Kerstmis. Uit veler huizen hoorden wij iedere avond Kerstliederen zingen, een Javaanse versie van "Stille nacht, heilige nacht, vrede op aarde in de mensen een welbehagen" met dezelfde bekende melodie. Op een avond hoorde ik één van die blonde jongens snikken. Blijkbaar was hij toen met zijn gedachten thuis daar in Maastricht of Nijmegen, waar zijn ouders om een kerstboom geschaard in gebed verzonken waren voor het welzijn van hun jongens in de tropen.
Hoe wreed is een oorlog, vooral voor deze onschuldige jonge blagen.
Op de 6de dag, 30 December werd ons gezegd, dat wij naar huis mochten gaan, maar de stad niet mochten verlaten (stadsarrest). Het was wel hoog tijd, we begonnen allen echt te "stinken", daar wij bijna een volle week dezelfde kleren aan hadden gehad.
Ik was nauwelijks twee dagen thuis of er kwam een andere beproeving.
Ons tijdelijke verblijf was niet aan de grote weg, doch vrij diep binnen in de kampong. Het erf was donker vanwege de grote bomen. Er was geen electrisch licht, daar de electrische installatie met opzet door de militaire bezetting niet werd gerepareerd.
Het was nog vrij vroeg in de avond. Wij zaten na het avondeten in de binnengalerij om een kaars. Mijn vrouw,

(Vervolg: "Centen voor kleine Adiks")

Tong niet meer zullen bestaan, dan zal de steun in ieder geval blijven." Zijn ideaal bereikte hij na 3 jaar. Geen van Tjalie's idealen werd ooit verwezenlijkt wegens gebrek aan belangstelling, laksheid, onbegrip, maar de Bruine Bus en het fonds kwamen tot stand en staan nu sterker dan ooit.
Laten we ermee doorgaan lieve mensen, voor die onbekende adik, daarginds. Uw bruine centen zijn welbesteed. Het is niet mogelijk elke gift in TT te vermelden, er komt veel anoniem binnen. Maar elke cent wordt bij ons verantwoord en geregeld zullen we de goede oogst vermelden!
Namens alle adiks van Tjalie, van Tong Tong en van U: DANK!

Soekartini, Walujo (een neef) en ik zelf. De achterdeur was nog open, toen onze keukenmeid binnenkwam met de woorden: "Ndoro, wonten tamu" (er zijn gasten). Ik vroeg mij af. Wie zouden er zijn, er was toch "curfew"?
Er kwam een tiental jonge mannen, allen met donkere brillen. Vijf personen gingen naar binnen, de anderen bleven buiten de wacht houden. Ze gaven zich uit als "guerrilla-vechters", die bijdragen kwamen ophalen van de stadsbewoners voor de zaak van de "kemerdekaän. Maar ze verrieden zich al dadelijk door hun doen en laten en hun wijze van praten. Tegen mijn vrouw zeiden ze "Mevrouw" in plaats van "Ibu", zoals onze jongens zouden doen. Ieder met een revolver in de hand verzochten de vijf mannen ons om de kleerkasten te openen.
Al ons huishoudgeld werd weggehaald, een gouden horloge van mijn vrouw, dat onder het kussen in bed lag. Gelukkig had zij haar juwelen in de keuken in de kist met rijst verborgen. Onze kleren lieten ze echter ongemoeid.
Toen zij na een half uur zouden weggaan, verzochten zij mij om vooral van hun bezoek geen rapport uit te brengen.
Dit was een tweede aanwijzing dat zij geen "guerrillas" waren. Het was dilettantisme dat hun afkomst verried.
Bij dit droevig schouwspel was er toch nog een koddig moment. Toen de vijf mannen al buiten waren, riep ik een van hen terug, die mijn electrische zaklantaarn bij "vergissing" van de tafel had weggehaald. Hij gaf ze mij beleefd terug met de woorden "trima kasih".
Ik voelde instinctief dat die mannen hun bezoek zouden herhalen. Daarom besloot ik om de volgende morgen onze huishouding op te breken en op zoek te gaan naar een andere accomodatie.
Toevallig kwam Soekartini te weten, dat er aan de grote weg Gondokusuman een leeg paviljoen was. In het hoofdgebouw woonde een oud Indo-Europees echtpaar, dat ons met open armen ontving, daar dan het paviljoen niet langer leeg zou staan. Ik ging direct naar mijn vriend Gondosuwirjo om hem onze wedervaren te vertellen en ons plan om te verhuizen naar Gondokusuman. Met zijn hulp en van andere vrienden konden wij in een paar uren onze eenvoudige huisraad naar Gondokusuman vervoeren. Er was gelukkig electrisch licht en volop water (een paar gebouwen verder was het hoofdkwartier van de Nederlandse Militaire Politie).
De twee oudjes in het hoofdgebouw waren echt vriendelijke mensen. Het is het type van de Indo-Europese families,

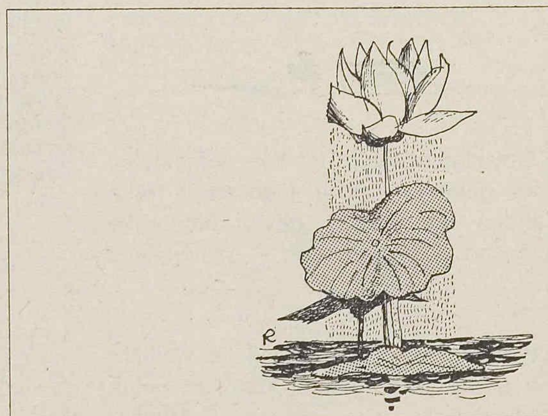
(lees verder volgende pagina)

De echte kali van froeher...

Bogor. De Tjiliwung. Waar zij nog betul-betul een lekkere, echte kali is. Met mooie hoge rode wallekanten. Met daarop nog veel groen van erg veel bomen. Allemaal wel een heel verschil met Jakarta. En in het koude, nog kraakheldere water van die lekkere grote kalistenen.
Waardoor op sommige plekken kleine stroomversnellingen ontstaan. En daardoor weer, in de rivierbedding, van die diepe "uitslijtplekken". Kortom een ideale kombinatie voor zwemmers. Die, zoals hier op de foto, in allerlei gekke kapriolen van die stenen in de stroomversnellingen duiken. Omdat ze heel in de verte een "Oom" zien staan met een kiekkastje......
Zoals gezegd, hier in Bogor kan je nog duidelijk zien dat de Tjiliwung een echte kali is. En niet zoals 50 kilometer verder stroomafwaarts. In Jakarta. Daar is zij eigenlijk alleen nog maar een geweldig groot riool voor de vijf millioen inwoners. Waar haar water al zowat stilstaat en het ondanks alles tóch nog gebruikt wordt als wasplaats, badkamer, WC en drinkwater......

ROGIER

(Vervolg: "Notities uit vergeelde papieren")

die al jaren in de hofstad Jogja gevestigd zijn, en zich ook het beschaafd-Javaans hebben eigen gemaakt. Zulke families zouden niet meer in het koude Nederland kunnen aarden.

Mijn vermoeden dat de ongewenste bezoekers van mijn vorig huis hun bezoek zouden herhalen bleek juist te zijn. Wij vernamen dit later van mevrouw Rohmah Oerip Soemohardjo (de weduwe van generaal Oerip Soemohardjo) die een paar huizen verder van ons woonde. Toen die mensen ons vorig huis leeg vonden, werd háár huis het doelwit van hun bezoek. Zoals zij ons later vertelde hadden die rampokkers bij haar erg huis-gehouden. Of zij dat gerapporteerd had bij de militaire instantie, weet ik niet. Maar niet lang daarna kreeg zij een ander huis toegewezen in een meer veilige buurt.

Ons verblijf in het paviljoen te Gondokusuman verliep zonder incidenten. Ik wil echter nog een onaangenaam geval memoreren, dat gelukkig met een sisser afliep.

Zoals ik boven heb aangehaald, werden bij de opening van de kluis van de Bank Negara, door de militairen foto's genomen. Daarvan werden afdrukken tegen de muur geplakt langs de weg Malioboro. Deze propaganda van de Nederlandse bezetting had zijn doel niet gemist. Onze pemoedas trokken daaruit de conclusie, als zou ik de Bank Negara op een presenteerblaadje aan de Blandas hebben aangeboden. Mijn neef Walujo waarschuwde mij om voorlopig niet uit te gaan buiten de stad, daar de pemoedas van plan waren om mij te kidnappen.

Door koeriers van mijn vrienden werd dit misverstand gauw opgehelderd. De Bank Negara vormde het eerste doelwit van de militaire actie. Zelfs voordat Soekarno en Hatta werden weggebracht, was het bankgebouw al door militairen bezet.

Dit is het einde van mijn herinneringen aan ons verblijf te Jogja tijdens de 2de militaire actie.

Medio 1949 konden wij na de "Roem-Van Rooyen agreement" weer naar Djakarta terug. In October van dat jaar ging ik met de delegatie van de Republiek naar Nederland voor de Ronde-Tafel-Conferentie.

Ontwikkelingshulp is het verzamelen van geld van arme mensen in rijke landen om het te geven aan rijke mensen in arme landen — Anonymus

*

Een gelukkige herinnering is wellicht op aarde waarachtiger dan het geluk zelf. Musset

Herinneringen aan Sumatra (II)

Na het avontuur, dat bijna een dodelijke afloop had gehad (zie vorige afl.) besloot Vader zich eigen paarden aan te schaffen en een "bandy". (Een bandy was een tweewielig rijtuigje, met één bank, zonder kap en met achter de bank een plaatsje voor de staljongen). Zo werd gedaan.

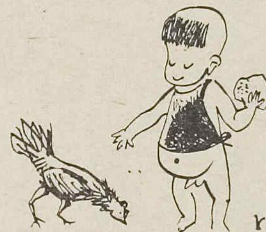
Vader kocht eerst twee paarden en daarna, al naar de portemonnaie het veroorloofde, weer twee erbij. Zo hadden we na verloop van tijd 6 stuks. Ze kregen allemaal een naam - al naar hun kleur, zoals item, merah, bles en bolang. Het waren z.g. Batakkers. Dat was een ras, ontstaan uit Arabische paarden, die eeuwen tevoren op Sumatra waren ingevoerd, naar ik meen in de tijd, dat de Hindoes zich in de Indische Archipel vestigden. Het waren kleine paardjes. (Men zou ze in Nederland Pony's noemen) maar fraai van bouw, snel en vurig en heel aanhankelijk. Zij wenden zo snel aan ons, dat zelfs wij, kinderen, zonder enig risico met hen om konden springen. Ik zie nog voor mij hoe mijn Zus ('n kind van 7 j.) rustig onder de buik van een paard zat, met een voorhoef in haar handje, bezig, die schoon te maken. Of zelfs achter het dier, als de achterhoeven aan de beurt waren. Dit grenzeloze vertrouwen zou haar trouwens bijna noodlottig worden. Achter ons huis te Padang S. liepen wel eens paarden van de buren te grazen. Daar was één bij dat een onaangenaam karakter had. Hij was bijterig en wilde ook wel eens slaan. Mijn Zus meende dat geen paard háár wat doen zou en ging vol vertrouwen op hem af. Maar toen ze vlak bij hem was, keerde het prikkelbare dier zich bliksemsnel om en sloeg. Hij raakte het arme kind tegen haar dijbeen, zodat ze een eind door de lucht vloog en terecht kwam in de gemetselde goot, die het afvalwater van ons huis naar de veel lager gelegen rivier afvoerde. Ze kon zich gelukkig nog net ergens aan vast grijpen. Op haar kreten van pijn en schrik kwam Vader aanrennen en nam haar in zijn armen.

Het arme beentje was bont en blauw, maar gelukkig niet gebroken. De paarden werden nl. in die tijd en in die streken niet beslagen. Een slag met een hoefijzer zou ongetwijfeld een desastreus gevolg gehad hebben.

Door schade en schande wijs geworden, heeft Zus zich niet meer aan een vreemd paard gewaagd.

Aangezien er in onze dorpjes nog geen scholen waren, hadden wij de hele dag voor ons zelf en daar wisten we van te genieten. Als we in Batang verbleven, begon de dag al heel bijzonder. Bij het ochtendgloren werden wij gewekt door gezang van de "Siamangs". (zwarte apen van de Gibbonfamilie). Zij leefden in groepen in de hoge bomen van het oerwoud naast onze tuin en begroetten de zon altijd met een aubade. Een enkel mannetje hief met zijn lage stem aan: "Hoe poeh, hoepoeh. Dan vielen andere stemmen in: „Hoepoeh, hoepoeh......" tot de hele groep meezong, steeds hoger en hoger, tenslotte als met één stem gillend; Hoepoe......" Dan viel er een doodse stilte, tot de leider weer begon: Hoepoeh hoepoeh". Wij waren dan klaarwakker en klommen uit onze beklamboede bedjes. We gingen naar de stallen, kozen elk een paard uit, klommen er op en gingen, ons aan de manen vastklemmend de steile oever af, om samen met de paarden een bad te nemen in de rivier. Alleen als het bandjirde was dat natuurlijk uitgesloten. Na het bad verzorgden wij de paarden en kleedden ons zelf aan (naar ik meen in tjelama monjet "om in stijl te blijven?").

Na het vroege ontbijt lag er een heerlijke lange dag voor ons, een dag, die nooit te lang was, want er viel zo veel te doen, dat je altijd tijd te kort kwam.

Op het achtererf stond een kippehok, gebouwd uit dunne stammetjes, die dicht aaneen in de grond waren geslagen en zo een hechte wand vormden, waar het atap-dakje op rustte. Helaas hadden wij met ons kinderverstandje geen begrip voor de waarde van dat "hechte". Wij zochten de mooist gekleurde stammetjes uit, wurmden die los en reden op onze stokpaardjes enthousiast de tuin rond. De Menjabihs (menjawahs = Varanus salvator) die hun holen in de rivieroevers hadden, ontdekten al gauw, dat ze door de breedste spleten het kippehok binnen konden dringen en stalen de kippeeieren, tot onze wandaden ontdekt werden en de ravage werd hersteld.

Daarna behielpen we ons met "koedakedebok", d.w.z. de middennerf van een pisangblad waar je door een paar eenvoudige inkepingen een mooi paardehoofd aan kon maken. (Eigenlijk is kédébok stam van de pisangboom, het woord is hier dus in ruimer zin gebruikt).

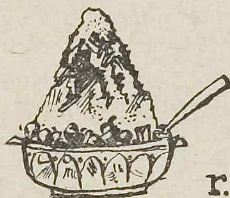
J. v.d. Graaff

KONG HEE FATT CHOY!!

Zoals dat in Brunei gaat!

Het is dit jaar (1975) laat Chinees nieuwjaar. Maar dat komt, zo heb ik me laten vertellen, dat ook de Chinezen altijd iets te kort hebben in 1 jaar en dat om de 3 jaar geloof ik, aanvullen!! Normaliter valt het nieuwjaar eind Januari, onze telling. Ik hoop dan dat het weer droog is, want meestal eindigt het regen-seizoen dan ook op die dag. Ik heb het jaren meegemaakt, dat het elke dag regende dat de boel binnen enkele uren blank stond en het dagen lang betjak (sompig) bleef, maar met Chin. nieuwjaar was en bleef het dan droog!!!

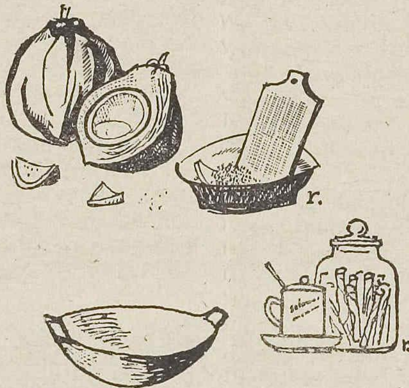
Ook hebben zij hun Chinese Almanak, gelijk aan onze Enkhuizer! Zo wordt daarin het jaar voorgesteld als een oude eerbiedwaardige rijke man. Je kent zo'n prentje wel: een oude kale man, met een iele baard van enkele haartjes, een grijze snor, een rijk kleed, liefst geborduurd met een staf in de hand, en zijde pantoffeltjes aan. Nu was de lezing afgelopen jaar ('74) dat hij het jaar binnenstapte met de schoentjes uit, d.w.z. het zou een nat jaar worden! En dat is het wel geweest. Abnormaal veel regen is er gevallen. Anyway, Chinees nieuwjaar betekent voor ons weer een ware belasting op onze maag. Het begint meestal met het "vieren" van oude jaar bij bekende Chin. kennissen. Dat wil dan zeggen, dat je uitgenodigd wordt voor het diner. En wat dat hier inhoud...... Wha seg!!! Een normale regel is 10 gangen!!!!

Het begint met een soort matjam matjam hors d'oeuvre, dan een kip gerecht, een vlees gerecht, soep van gevulde eend of kip, vis, etc, en nr. 9 is dan nasi goreng, mag je laten staan, dan betekent het dat je genoeg hebt gehad van de vorige gangen, en dan gekoeld fruit (meestal lychee, longan of loquat op sap).

Je geld moet je in de gaten houden, vooral als je bier, whiskey of brandy drinkt. Dit zijn de drinks bij uitstek die geschonken worden op die dag!! Heb je er een paar slokjes uit: de gastheer schenkt weer bij. Verder moet je oppassen als men het in zijn hoofd haalt om "kamsen" te drinken. Dat is zo veel als bij ons: ad fundum!!! Als je het haalt wordt er gejuicht over je "prestatie".

Het akelige is soms, dat er verschillende "candidaten" zich met jou willen meten. Dat betekent dus dat jij tegen zovelen moet drinken!!! Het gevolg kan natuurlijk zijn dat jij bij het einde tegen de vlakte gaat!! Verder is het voor de gastvrouw een grote eer als je een grote troep op haar tafel maakt! Boeren is ook gewenst!! Mahlzeit! Er wordt uiteraard alleen met stokjes gegeten (en gedekt!) en eet men zoals in Holl. de boeren zouden doen: schaal op tafel, en een ieder pikt met zijn stokjes een stukje eraf!

Zo gaat het bij elke schotel, behalve bij de soep natuurlijk! Dat schept de gastvrouw op in kleine kommetjes. Een opschep-soep-lepel is precies 1 kommetje. Daar krijg je dan die sendok tessih bij (van porselein). Zelfs de nasi goreng moet je met stokjes eten als je het goed wil doen.

Dat is eigenlijk naar binnen schoffelen met je sticks. Nou, dat is dan het "oude jaar" Je gaat dus barstens vol naar huis toe! Kinderen krijgen elk een rood papieren zakje met geld erin: hetzij $ 1 plus 10 cent, of $ 2 plus 20 cent etc. Bij zakenmensen krijgt iedereen dat, dus ook ouderen. Het gevolg is dat de meeste (locale) mensen Maleiers vooral, de Chinezen "kong hee fatt choy" wensen alleen maar voor dat zakje!! Vele kleintjes maken een grote!

Nou dan de volgende dag het eigenlijke nieuwjaar. Een hari van groot belang. Je wordt altijd ver van te voren "uitgenodigd" met de woorden van: je komt toch met nieuwjaar!

Dus gaan we de bekenden langs. De tijd om te beginnen is half tien 's morgens. Dan is men klaar om te ontvangen. En dan begint de ellende! Met moeite kun je een soft-drink (frisdrank) krijgen, want dat staat eigenlijk niet. En dan komt er WEER eten op tafel!! Stel eens voor 's MORGENS VROEG!!! Niet uitgebreid, maar er staat van alles klaar, zo'n soort koud buffet. Er zit ook bv. atjar tjampur (zouden wij zeggen) droog gekookte curry ajam, of iets dergelijks. Aangezien we meestal een stuk of 15 adressen af moeten, blijven we zo kort mogelijk. Een half uurtje per hoofd. Maar dat betekent nog altijd dat tot 6 uur 's avonds aan één stuk bezig zijn, overal een glas te drinken en te eten!! Je barst gewoon en op het eind van de dag kun je geen eten meer zien! De 2 eerste dagen van dat nieuwjaar zijn het ergste, want waar je komt: eten en drinken MOET je, al is het een klein beetje!! Dan kun je erna nog 14 dagen terecht om de mensen nieuwjaar te wensen, en wordt die periode afgesloten met weer een grootse eetpartij in Chap go meh!!

In deze periode komen ook de drakenfiguren uit en dansen op de kedais (tokotjes) om b.v. geld in te zamelen voor bijdragen aan onderwijs of dergelijke. Je ziet dan aan vlaggestokken boven de kedai een touwtje hangen met daaraan op regelmatige afstanden gebundelde geldbiljetten. De draak "eet" onder luid gejuich en gedrum en schelle chinese muziek het geld.

Zo heb ik eens gezien dat er op de passar zo'n stok werd opgezet met daaraan uitsluitend briefjes van $ 100,- tot een waarde van $ 5.000,-. Dit is dan de bijdrage van de chinese gemeenschap. Hoe meer geld er aan hangt, hoe hoger je prestige is!!! Dat alle zaken dan half geruïneerd worden is logisch! Ja, ja, dat bekende "gezicht" is nog steeds wat waard hier.

Je snapt niet hoe men het doet. En al ben ik lang in de tropen: begrijpen doe je het nog steeds niet. Men steekt zich liever in de schulden dan b.v. de trouwerij van je kind stilletjes voorbij te laten gaan. Daar moet op z'n minst een diner in een restaurant van komen met 10 gangen (dat is normaal!) en dan zo'n 750 tot 1000 gasten!!! Hoe meer hoe beter.

En dan maar drinken vooraf. Maar zo is het eten binnen of de heleboel staat op en smeert hem! Of speculeert men dat men het gedeeltelijk vergoed krijgt? Want het is de gewoonte geen cadeautje te geven, het mag wel erbij natuurlijk, maar iedereen geeft aan de ceremonie-meester een envelopje (het bekende rode envelopje) met een bedrag erin, dat men denkt dat een couvert hem kost!!! Ook een methode!!! Anyway aan het einde van het chinese nieuwjaar kunnen we geen pap meer zeggen, behalve: Kong hee fatt choy!!!

J. Kuypers

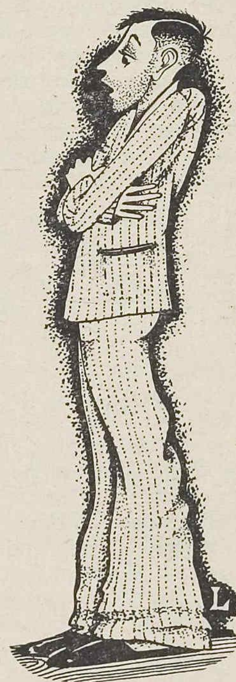
BEEST OF GEEST?

"there are more things in heaven and earth, Horatio, than are dreamt of in your philosophy"
(Shakespeare, Hamlet)

Op een nacht word ik wakker door 't geschreeuw van m'n neef Karel: "Een konijn, Vic, een konijn!" Als een verstoorde sjagrijn kom ik sloom uit m'n bed en zie onder de ontstoken lamp neef Karel staan. Met ontzetting en als in een hevige kramp staart hij wezenloos naar een witachtig beest, alsof hij kijkt naar een geest.
't Is een konijn, en zowaar, een zeldzaam pracht-exemplaar, dat daar groot en parmantig, glanzend wit, in een hoekje zit. Hoe komt die hier?" vraag ik, en wil 'm meteen maar beetpakken. Maar juist op dat ogenblik hoor ik iets achter me neersmakken. Ik kijk om en daar zie ik waarachtig 't beest voor m'n bed zitten, heel rustig en bedaard, alsof hij geen poot heeft verzet. Snel doe ik een uitval naar hem en denk al: "Nu heb ik je klem". Maar als ik 'm wil grijpen, val ik languit voorover, en een windzucht glijdt langs m'n gezicht. Terwijl ik me weer opricht, zie ik m'n neef pijlsnel in z'n bed duiken alsof hij door alle hellemachten achterna wordt gezeten, gillend: " 't Is geen konijn, Vic!" "Nee, 't is een haas", hoon ik, "met korte en lange poten, en die heel hard kan lopen!"

Ik kijk dan toevallig naar de kast en...... daar staat warempel onze nachtelijke gast. "Nu zal ik je leren, meneer", mompel ik, pak vlug m'n geweer, maak 't schietvaardig en leg aan. 't Konijntje blijft staan. "Nee, niet doodmaken, maar vangen", vind ik, door meelij bevangen. Vlug zet ik 't geweer weg en pleeg snel met mezelf overleg.
Nog steeds staat hij bij de kast, in z'n glanzend witte bast. 'k Loop naar 't open raam en roep m'n hond, doe de deur voorzichtig open en geluidloos komt Garèng binnengeslopen.
Hij staat daar nòg, de witte gast, afstekend tegen de donkere kast. Garèng schijnt geen oog voor hem te hebben maar loopt wel heel vreemd in een wijde boog naar 't matje voor m'n bed. Geërgerd pak ik 'm in z'n nek en geef 'm een zet in de richting van 't konijn. Maar...... de plaats waar 't beest heeft gezeten, is nu leeg! Daar sta ik als pseudo-strateeg!
'k Heb eerst heel lang en onderzoekend gekeken naar neef Karel onder z'n deken en naar de anders zo fanatieke hond, die daar nu zit alof er niets aan de hand is. Dan zoek ik nauwkeurig de kamer rond, scherp spiedend onder elk bed, onder de kasten en achter de klamboes. 't Konijn is nergens meer te ontdekken: gone with the wind!
Karel komt huiverend van onder z'n deken te voorschijn. "Doe maar verder geen moeite, Vic, hij is weg. Ga maar naar bed en tracht te slapen", zegt hij als hij me ziet gapen, "we zullen er maar morgen over praten".
Zwijgend en onwillig volg ik z'n raad op, maar m'n brein werkt door, non-stop: "Was 't een elementaal, een Salamander? Een aards schepsel is 't in geen geval geweest. Maar wat dan wel voor een geest?"

*

Deze belevenis was geen nachtmerrie, want de volgende morgen bij de koffie bespraken we onze gemeenschappelijke ervaring. Karel had al eerder met zo'n konijn kennis gemaakt.
But that's another story.

Victor H. Huitink

EEN GEWAARDEERDE, MAAR ONUITVOERBARE SUGGESTIE

"Een goede traditie wil, dat een trouwe dienaar van het land of een bedrijf wordt onderscheiden met een lintje of een medaille", schrijft ons een lezer. "Ik dacht dat het aardig zou zijn, trouwe lezers van Tong Tong eervol te vermelden in ons sympathieke blad, voor zover zij meer dan tien jaar abonné zijn. Het zou een stimulans zijn voor vele trouwe lezers". Onze briefschrijver heeft oog voor het feit, dat dit "enige administratie" zou eisen, maar hij vindt het toch de moeite waard dit idee op onze tafel te deponeren.

Bravo voor een aardig idee waarde lezer! Het is intussen niet nieuw. Wij hebben er zelf al eens over gedacht, langjarige lezers een speldje aan te bieden teneinde hen als oude getrouwen kenbaar te maken. Wij zijn daarvan teruggekomen, want de administratie, die in verband daarmee al het nodige verrichtte is tot de conclusie moeten komen, dat **méér dan duizend** van onze abonné's tien jaar of langer ons blad lezen! Wij zouden met de namen dus een heel nummer van Tong Tong of nog meer kunnen vullen! Wij hebben daarom van de gedachte, onze oude getrouwen op de een of andere manier eervol te vermelden, wel af moeten zien! Een gewaardeerde suggestie, maar helaas onuitvoerbaar!

*

HERUITGAVE VAN BOEKEN OVER DE KAMPTIJD IN OOST-AZIË (1942-1946)

Tijdens de voorbereiding van de tentoonstelling "Nederlanders in Japanse kampen" is mij meermalen de vraag gesteld, of het niet mogelijk zou zijn sommige over die tijd handelende boeken, die nu alleen nog maar antiquarisch tegen hoge prijs te krijgen zijn, opnieuw te laten drukken en tegen redelijke prijs beschikbaar te stellen.

Vooral nu te voorzien is, dat door de expositie verhoogde belangstelling voor dit deel van de Nederlandse geschiedenis zal ontstaan, lijkt het denkbeeld op zich zelf zeker de overweging waard.

Echter zal van verwezenlijking alleen sprake kunnen zijn, als er voldoende aanwijzingen bestaan, dat de uitgever aan zulke herdrukken geen strop zal beleven, maar redelijk aan zijn trekken zal komen.

Om in dit aspect van de zaak meer inzicht te krijgen, zou ik aan geïnteresseerde lezers de vraag willen voorleggen **welke drie of vier niet meer verkrijgbare boeken in dit genre naar hun oordeel het meest voor herdruk in aanmerking zouden komen.** Vanzelfsprekend schept deze opgave voor de betrokkene geen enkele verplichting tot aanschaffing.

Opgave **(vóór 20 februari)** kan, zowel schriftelijk als telefonisch, geschieden aan onderstaand adres.

P. M. ADRIAANSE

P. M. Adriaanse, Cronenburg 134, Amsterdam, tel. 020 - 42 92 03 (na 18 u. als regel 020 - 71 46 59)

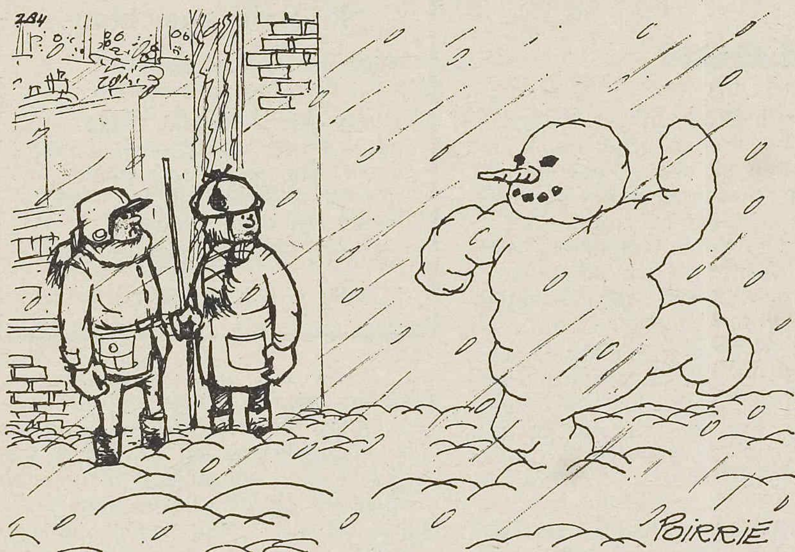
*

DE ZESDE

In het nummer van 15 januari schreven wij: "Ook in wetenschappelijke kring stijgt de belangstelling voor ons blad als een bron van "hoe het geweest is".

De inkt waarmee deze opmerking werd neergeschreven was nog nauwelijks droog, toen wij de **zesde** aanmelding voor een abonnement mochten noteren van een universiteit in de Ver. Staten! Bovendien deelde deze, de universiteit van Pittsburgh, ons mede dat Tong Tong geregeld zal worden besproken in hun Bibliography of Asian Studies, een bibliografie die wordt samengesteld ten behoeve van de Vereniging voor studie van Azië.

POIRRIÉ IN WINTERSTEMMING (Seneeuw-nja waar?)

"Als Papa een sneeuwpop maakt, lijkt hij altijd precies op ketoprak".

"Sneeuwballengevecht of niet, onmiddellijk mijn vergiet en wadjan inleveren!"

Hoe leefde een dichter achter prikkeldraad?

Rob Nieuwenhuys over Leo Vroman's indische tijd

In de Haagse Post van 11 januari treft men een artikel aan van Rob Nieuwenhuys die daarin zijn ontmoetingen met de dichter Leo Vromans beschrijft. Vromans was na de inval van de Duitsers in Nederland via Londen en Z. Afrika in Indië terecht gekomen op aandrang van de vader van zijn vrouw, Tineke. Hij moest er als soldaat onder de wapenen en verzeilde na de komst van de Japanners met vele lotgenoten, onder wie Rob Nieuwenhuys in het kamp te Tjimahi, waar zij elkander, na wat oppervlakkige ontmoetingen voor de Japanse inval, beter leerden kennen. En scheppend werkzaam bleven. Uit het artikel van Rob volgt hier een en ander:

"Tjimahi was een hoog-kapitalistisch kamp, waar genoeg bijvoeding te krijgen was, als je maar geld had (ons al afgenomen). Eerst na enige maanden werd een beetje meer orde op de vrijheid gesteld en kwam er een kampfonds. De inkomsten (die het hele kamp ten goede kwamen) waren onder meer afkomstig van het toneel en van een zogenaamde tekenacademie, de Studio, die allerlei orders aannam voor de meer welgestelden, d.w.z. de officieren en doktoren, waarvan er te zamen een stuk of zeshonderd waren.

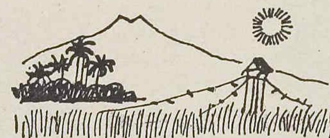
Zo stelden J. H. W. Veenstra en ik voor Studio een poëziebloemlezing samen die we **Onschendbaar domein** noemden (april 1943). Elk exemplaar was met de hand getypt en geïllustreerd met houtsneden van Henk de Vos, Ries Mulder, Wim Schippers, en ook Leo. Hij maakte er zeven."

"Zijn zelfspot gebruikte hij als bescherming. In het kamp voelde hij zich veilig; hij bezat iets onaantastbaars. Hij was de enige kampgenoot voor wie het kampleven - althans in de tijd dat wij hem gekend hebben - zeer draaglijk was. Hij zei eens: "Tineke is er niet, ik eet weinig en ik heb jelui om me heen om mee te praten". Maar werkelijk toegang tot zijn innerlijk kreeg niemand. Hij leefde in zijn eigen wereld en voelde zich alleen daarin autonoom. Eigenlijk had hij ons geen van allen werkelijk nodig en al ons gepraat over politiek en kunst, al onze hervormingsdriften moeten hem onwezenlijk hebben geleken. Hij zag het nut en het doel er niet van in. Voor Bernard van Tijn formuleerde hij eens de wetenschap als een poging de werkelijkheid te benaderen door deze te **beschrijven.** Kennistheorie was hem vreemd. Zijn wereld was de nutteloze wereld van het absurde, dat buiten het gehannes van plichten en idealen gelegen was, buiten alle orders, plagerijen, kortom buiten de kampsituatie en de situatie daarbuiten.

We kunnen niet zeggen dat Leo de werkelijkheid aanvaardde, maar de werkelijkheid was er voor hem nu eenmaal en elk verzet was zinloos. Leo bezat, gelukkig voor hem zelf, de mogelijkheid zich eruit terug te trekken in zijn eigen wereld. Zijn zonderlinge invallen, zijn dwaze en onverwachte woordspelingen waren de tekens die hij vanuit zijn wereld naar ons uitzond, maar de meest complete uitdrukking daarvan was toch zijn poëzie."

"Leo verliet ons in Tjimahi en werd via Singapore naar Japan getransporteerd (samen met Tjalie Robinson) - wij gingen kort daarop naar Jakarta. Ik zag Leo niet eerder terug dan vele jaren later, in Nederland met Tineke."

Tjalie bleef achter in Singapore (Red. TT.)

DORUS, EEN KLEINE GROTE MAN (II)

DORUS' LEVENSLOOP

Het is wellicht dienstig eerst eens iets over Dorus te weten.

De eerste keer dat ik hem ontmoette was op een middag, kort nadat ik als jongste employé op Giriawas was geplaatst. Meestal vragen de mensen dan: "Wat betekent Giriawas?" Het is met de meeste namen van Ondernemingen - zeker op Java - zo dat ze betrekking hebben op de omgeving, of een rivier, berg, boom of plant. En dan zijn het vaak poëtische namen, zoals in dit geval. Giri is sanskriet voor goenoeng (berg) en awas betekent goed zichtbaar. Nu ligt de onderneming tegen de helling van de Tjikoeraj op, een berg die mij al vanaf mijn kinderjaren erg imponeerde. Zoiets is moeilijk te omschrijven: je kijkt tegen deze berg op, zoals die daar breed uit de vlakte rijst, net niet zuiver kegelvormig om het oog steeds weer aan te trekken naar zijn contouren, door bossen bedekte sleuven en de kleine top. Ik heb, ook later, steeds een veilig gevoel gehad. Het huis op Djolok was onder directe bescherming van de berg.

Een kleine Indischman, korte broek, puttees, tuinschoenen, groen hemd met lange mouwen en daaruit een gezicht met bruine pret-ogen, een gebogen neus en een Chaplin-snorretje.

"J...... is mijn naam" stelde hij zich voor. En daarmee begon een vriendschap die zich ontwikkelde tot achting voor deze grote kleine man.

Dorus - afkorting van Theodorus - was van de KWS te Batavia, technisch allround. En met deze kennis had hij een groot deel van de wereld gezien: Sumatra, Siam, Burma, India, China. Siam zelfs twee keer: in 1926 en in '43 - '45.

Geboren in Tjikadjang had hij daar zijn eerste jeugd doorgebracht. Hij had de Soendanese taal letterlijk met de moedermelk ingedronken. Deze mooie taal zó te beheersen is aan weinig blanda's beschoren. Zijn kennis van het planten en dierenrijk in het algemeen had hij zichzelf bijgebracht, en er is weinig dat je hem kon vertellen op het gebied van thee, groenten, kina of aardappelen, vissen, paarden of honden.

De belevenissen uit zijn gevarieerde loopbaan wil ik trachten op te schrijven. Eensdeels opdat zijn kinderen een idee mogen krijgen en behouden, van hetgeen een mensenleeftijd geleden normaal en "patoet" *) was Anderdeels omdat bij mijn weten weinig Indische jongens ooit zo'n gevarieerd leven hebben geleid en er het goede van hebben weten te behouden. Men kan deze vertelsels niet rangschikken onder "literatuur". Ik zie ze als een bijdrage aan de geschiedenis van het land waar velen van ons geboren zijn en nog meer van ons geleefd en gewerkt hebben.

'Mang Sasmita

*) geoorloofd

Van de Heer Simon van Lommel 11740 Graystone Ave., Norwalk, California 90650, ontvingen wij bovenstaande foto. Hij schreef o.a.: "Deze foto van de 7e klas van de 1ste school A. werd in 1925 in Batavia genomen in het Wilhelminapark met het oude fort, aan de kant van de Tjiliwoeng met op de achtergrond de Willemsbrug en enige huizen van de Willemslaan. Op de achtergrond in witte djas toetoep de hoofdonderwijzer de Hr. Poldermans, op de voorgrond links gehurkt mijzelf, ernaast Theo Fünck, dan in onbepaalde onbepaalde volgorde Tjalie Overbeek Bloem, Flip Leidelmeyer, Ludo Franquemont, Ernst v.d. Puil, Bob Baarda, Bea Franzen en haar zusje, Kuna Huyer, meisje Cohen, Ellie Soumokil. Ernst van der Puil ontmoette ik hier in California tijdens een Indo "Soos" fuif" Wie kan zich nog meer gezichten en namen herinneren?

Plantersleven in de ALAS en Gajoelanden

Herinneringen aan lang vervlogen dagen

De schrijver van deze herinneringen heeft over zijn leven als planter in de binnenlanden van Aceh (zo schrijven we Atjeh tegenwoordig toch?) al eens eerder iets geschreven. (T.T. No. 9) Hier volgt nu een vervolg op dat artikel.

Op zekere morgen sprak ik mijn vriend Sakri op de grens van mijn Afdeling; we waren de Brandgangen aan 't wieden. 't Was droge tijd en 't gevaar voor brand erg groot.

Even een gezellig praatje over een en ander en ik sprak af, dat ik 's avonds op "Sadong" hem kwam bezoeken. Hij had een tijgerspoor gevonden; daar had ik oren naar!

Die middag was ik al vroeg thuis. Het idee al van een "Matjan" te schieten liet me niet los. Ik besloot, nadat ik thee gedronken en pannekoekjes gegeten had, maar direct naar Sakri te gaan, om voor donker dat spoor te bekijken. Nam een paar flessen bier en wat rokerij mee.

Sakri en ik gingen kijken, niet zo ver van zijn huis. We volgden het spoor; 't liep over een vrij dikke, deels al vermolmde boomstam, over het ravijntje. Men sprak van "Aloer".

Het spoor liep tot in een kreupelhoutbosje. We spraken af, het eens met een "tijgerklem" te proberen, maar Jan van Gils, mijn baas, zei ons al: "Ik geef jullie niet veel kans". Toch lieten wij de klem van "Baleg" komen! We stelden hem op 't platform op, op scherp gezet, de heleboel gecamoufleerd met takken.

Ik bleef de avond van mijn bezoek langer bij Sakri, omdat er een zwaar onweer losbrak.

Toen de bui over was, vertrok ik. Was gekleed in mijn werkkleding, rijbroek met putee's, wit shirt en omdat het daar op 2500 M. hoogte 's avonds nogal fris was, had ik er nog een Europees jasje overheen. Lampoe senter en mijn Mauser karabijn bij me!

Liep het pad naar beneden af, om over de beek te komen. Normaal kwam men over diverse grote steenblokken, maar nu was de beek door de regen gezwollen, de stenen nat en ik met mijn kebonspijkerschoenen van "kambingleer" **van één ringgit p. paar,** maakte toch een schuiver, **plons......** tot mijn nek toe in het koude water; natuurlijk "helemaal kletsnat!"

Dit "intermezzo" gebeurde om half 10 's avonds en zo kwam ik met mijn natte plunje thuis, nam een flink glas whiskey voor de schrik!

Ik moest Athmah, mijn trouwe verzorgster alles vertellen. Zij was er toevallig niet bij; vaak ging zij mee, want ook zij moest een verzetje hebben.

Ik had dit vrouwtje al enige jaren, want geachte lezer, nergens leert men vlugger en beter Maleis en Javaans, dan "in de klamboe!" Het ligt toch voor de hand: dag en nacht het "Levend Woordenboek" bij je?"

De volgende dag sprak ik Sakri weer en ik vertelde hem van mijn avontuur. Ik zei, dat we daar een voetbrug moesten maken. Op mijn achtererf lagen planken van 35 cm. breed. Die liet ik brengen en zo gebeurde het. De planken werden op een dode boomstam getimmerd, en "last but not least", Sakri maakte er nog een leuning aan van een stuk stalen scheepskabel.

Het was een prima stukje werk en 't leed was geleden. De tijgerklem zat dicht zonder resultaat. Later hebben wij nog eens met een z.g. "valkooi" een poging gedaan; een vrije dag met vier man eraan gewerkt; een jong geitje van een rijksdaalder erin, weer niets. De hele rataplan kapot. Wel had hij 't geitje opgevreten!

Na verloop van tijd diverse tijgers op enige afstand gezien, prachtkansen om te schieten gehad, maar dan had ik mijn spuit niet bij me. En nam ik 't geweer mee, dan zag men niets! Zo was het altijd.

Ik bepaalde er mij dan ook alleen toe om op herten te jagen en met mijn "Beaumont" éénloops met fijne hagel, groene duiven te schieten. Vaak in één schot 10 stuks of meer. Die waren zo lekker in de soep!

Athmah was een prima vrouwtje, zo trouw en zorgzaam. En koken! Zelfs krentenbrood bakken, moccataart maken en noem maar op.

Ik kreeg weleens op mijn duvel, als ik tamelijk aangeschoten thuis kwam! Dan bestelde ik bij Wong Koeng Hong een lap soetera voor een badjoe om het weer goed te maken! Men deed wat om de vrede te herstellen! En dan kwam het pakje met soetera. Ik hoorde haar steeds zeggen: "Bagoes tahoeh" en dat vele malen achtereen. Dan kwam haar "Singer naaimachine" voor de dag boven op een 4- poots bankje met een laadje erin voor garen-band-knoopjes, etc. En zij op een tikar op de grond achter de machine; ja, wat was zij vlug en handig!

Ik had daar een goed, gezellig leven. Ook een gramofoon met Gamelan Selendro platen en platen van Miss Riboet, en nu en dan kwam op vrije dagen, de krani van 't "Kantoor" met zijn Band bij mij om muziek te maken. Heel leuk. Hij speelde Viool en Guitaar als ook, begeleid met zang "Oleh-Oleh-Bandoeng," e.a.

Eenzaam was het daar niet. Steeds was er wat te doen, ook bij mij op de Afdeling. We hadden een Gamelan; die was voor drie Afdelingen: "Baleg", "Sadong" en mijn Afdeling "Radja Wali".

De koelies vroegen 't mij vaak. "Ja jongens, dat kan, maar als er herrie of ruzie in het werk komt, dan is 't gauw gedaan. Ik zal een bon uitschrijven, dan kun je alles halen."

Op "Baleg" waren nogal vaak diverse feestjes: "Rngeng Malajoe", "Ronggeng Djawa", etc. Dan was mijn vriend Sakri helemaal, kan men wel zeggen, in "Gala". Hij zag er toch zo komisch uit: jas-boeka, wit overhemd met stropdas en een bril op met donkere glazen; 't was echt om je rot te lachen!

Mijn persoontje: witte broek en lichtgroen drill jasje, wit overhemd en stropdas.

De hele vertoning kostte geld, elke genodigde gaf spontaan zijn bijdrage koelies meestal twee kwartjes, mandoers een riks en ik, de toean, tien gulden. Daar kregen we dan ook bier voor.

Mijn baas kwam er nooit; tegen mij zei hij altijd: "Je bent mijn vertegenwoordiger!"

Het geld lag of kwam altijd op een blad onder een selendang te liggen.

De 2e Ronde lag alleen de selendang op 't blad; ik had al enkele biertjes op en men zou tot " 't tandakken" overgaan. Nu dacht ik: "Dat zal ik ook eens even bruin bakken". Nam de selendang op en hing hem om, als teken mee te doen.

Er ging een luid applaus op: "Berangkali Toeààn soedah djadi setenga gila?" hoorde ik roepen. En Sakri riep maar van "Djangan, Toeààn tidah bisah", en ik er tegen in, "Ja hoor, bisah, thuis al zo vaak aan 't oefenen geweest op mijn Gamelan-platen."

Het was dan zo, ik deed mee op mijn manier, één rondje!

*

Het werd zo langzamerhand tijd om naar huis te gaan. We hadden 't geluk, dat de chauffeur van de vrachtauto, die iedere dag de post meebracht naar de onderneming en dan een lading hars of terpentijn meenam, er was.

Deze chauffeur bracht Sakri en mij veilig naar huis. Sakri was iets boven zijn theewater geraakt, maar ik kleedde hem thuis uit en legde hem in bed. Dat kwam wel meer voor; een heel gewoon iets, "geen vuiltje aan de lucht!" Zuiver een vriendendienst voor "Sobat keras!"

De volgende dag gingen we niet op jacht. Lekker rijsttafelen bij mij met Sakri.

's Middags zou de Band van "Baleg" komen, dus weer een verzetje!

A. J. M. Keukenschrijver

Inlichtingen, vragen en groeten uit Collary Plateau

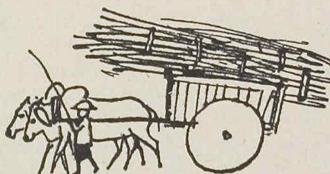
Mevrouw A. Janssen-Houwing, woonachtig in Collary Plateau bij onze tegenvoeters (Australië) schrijft ons het volgende:

Geachte Tong-Tong Redactie,
Het is via familieleden en/of kennissen, dat ik Tong-Tong per post weleens krijg overgestuurd naar Australië. Ik mag het blad graag lezen, hoewel het me soms zo'n weemoedig en knagend gevoel bezorgt van heimwee naar het Indonesië van tempo doeloe, toen ik er woonde. Ik ben er nl. geboren en getogen in Djakarta; ging lang voor de oorlog als jongmeisje naar Nederland en kwam met het Rode Kruis in 1946 pas weer terug. Kwam terecht in Surabaya, waar ik trouwde, waar onze eerste spruit werd geboren en vertoef sinds 1954 in Australië, waar inmiddels ons tweede kind geboren werd.

Gedurende mijn kontrakt met het Rode Kruis werkte ik als apothekers-assistente in de C.B.Z. Na afloop van het 2-jarig kontrakt was ik werkzaam bij een particuliere apotheek, nl. de Simpang Apotheek in Surabaya. Dit is de reden, waarom ik U schrijf.

Ik las nl. in Uw blad van 1 Mei 1974 onder "wie kent het adres van" en dan volgen enkele namen: o.a. van Dr. J. E. Quintus-Bosz, apotheker (Bangkok).

Eigenaar van de Simpang Apotheek, tijdens mijn verblijf daar, was nl. een zekere Dr. Quintus-Bosz. Hij was al op jaren. Zijn zoon echter, Harold Quintus Bosz kwam in zijn plaats in deze apotheek als hoofd. Wij, (mijn man en ik) deelden met deze Harold Quintus Bosz

indertijd het huis, waarin we woonden, op de Reinierszboulevard te Surabaya. Deze straat werd later herdoopt in Djalan Diponegoro.

Deze Harold Quintus Bosz trouwde een zekere Irmgard. Ik ben haar meisjesnaam vergeten. Ze was van Deense of Zweedse afkomst. Ze zijn echter slechts ± een jaar getrouwd geweest. Quintus Bosz overleed namelijk na een ernstig ongeval met zijn jeep. Ik meen, dat Hr. Quintus Bosz Sr. later naar Holland vertrok. Irmgard heeft nog een tijd op Celebes gewerkt, maar 't contact met haar ben ik kwijt geraakt. Aangezien Quintus Bosz Sr. toen ik hem kende, al op hoge leeftijd was, ik vermoed tussen 78 en 80 jaar, denk ik, dat hij niet meer in leven zal zijn. Dit is dan alles wat ik weet van vader en zoon Quintus-Bosz.

Hoop, dat ik de persoon, die navraag deed omtrent hen, van dienst heb kunnen zijn. Hoewel het een schrale troost is, iets van hen te weten, is het toch beter dan steeds in 't onzekere te zijn. Inmiddels mag ik U wel vertellen, dat er hier in Australië hoopjes Indische en Hollandse mensen, die in Indië gewoond hebben, vertoeven. We hebben er onze speciale toko, waar we onze sambal, kroepoek, ketjap en dergelijke, kunnen kopen. Ook Indonesiërs ontmoetten we er wel. Heb laatst nog een hele tjerita in 't maleis afgestoken en het ging me nog best af ook.

Is er onder Uw lezers iemand, die wat te vertellen weet van mijn Djokjase vrienden? Ik kan me nog herinneren de families Sitzen en Lausade, compagnons in houthandel, meen ik en dan de Heer de Bruin, die in z'n vliegtuig de mensen omhoog deed staren, als hij z'n "loopings" maakte.

Dan de familie Harting (van de suiker). Mijn vader werkte ook in de suiker. Dan onze toenmalige Gouverneur Gesseler-Verschuur en de Ass. Res. van Lochem.

En de jongens Zuiderhout! Ik ontmoette één van hen indertijd in Nederland. Lang vervlogen tijd allemaal. Ik ga weemoedig worden en besluit daarom deze soerat met U oprecht gezegende Kerstdagen toe te wensen en een gezellige Oudejaarsavond. Komen er ook nog mertjons aan te pas? Slamat tahoen baroe. Alle goeds voor 't komende Nieuwejaar.

Tot slot "Poekoel Teroes"! en hartelijke groeten van een onbekende op 't Zuidelijk halfrond!

*

Aldus onze verre correspondente. Hopen wij met haar, dat de helaas schaarse informatie over dr. Quintus Bosz alsnog de vrager zullen bereiken. En wie helpt de briefschrijfster aan inlichtingen over haar oude bekenden in Yogya?

KINDERLOGICA

Toen mijn dochter Yvonne een kleuter van 5 jaar was, kwam ze eens opgetogen uit school (1ste klas Christelijke Lagere School, aan de Helmersweg te Bandoeng) en vertelde: "Mammie, de juf heeft vandaag een verhaal uit de Bijbel verteld van Sarong en Abel!"

*

Een goede kennis van mij, mevr. Delenclos kwam eens na 5 December bij me op bezoek en vertelde o.a., dat ze met Ferry, haar zoontje naar Sinterklaas (bij Bogarijen te Bandoeng of op straat) was gaan kijken.
Plotseling zei hij: "Mammie, Sinterklaas heeft twee baarden, van voor één en van achter één. (de mannen droegen vroeger geen lang haar!).

A. Busé

Daging bohong, in de volste zin van het woord

In Amerika, las ik, is 't zó, dat, als een man beter gaat verdienen, 't eerste waar hij naar verlangt, is: lekker, beter eten. Veel vlees, eieren, melk, kaas. Allemaal voedzame, eiwit-rijke producten. Die sinds jaren ook al vervangen kunnen worden door...... soya-producten.

En de sleutel om soya-bonen als voedsel geaccepteerd te krijgen, is, de producten in een herkenbare vorm op de markt te brengen. O.a. als 't zogenaamde "Kunstvlees", waar op 't ogenblik Unilever zich weer mee bezig houdt, na de mislukking van enkele jaren geleden. Kunstvlees of TVP. (Textured vegetable protein.) Ik geloof niet, dat 't verschijnsel van beter te willen eten, als men 't beter heeft, zich alleen in Amerika voordoet.

Als we zien wat de mensen hier al zo weg kunnen werken. Wij wonen op 't platteland. Onze buren zijn boeren en fabrieksmensen. Pendelaars voor Rotterdam en Antwerpen.

Als ik zie, de massa's die dáár in de diepvriezen worden gestouwd aan dooie beesten, nou, daar zeg ik twee maal U tegen. Of wij met dat vele vlees eten, de onderontwikkelde landen te kort doen?

Hoe zou ik dat durven beweren, als er op hoog niveau nog altijd over gedelibereerd wordt?

"Normaal", zegt Prof de Wit van de Landbouwhogeschool in Wageningen, "normaal moet, bij wijze van spreken, elk land in eigen behoeften kunnen voorzien."

Dat is onmogelijk geworden, omdat inhalige rijke landen alle kunstmest naar zich toe trekken.

Misschien is 't een hele domme vraag, van een hele domme vrouw. En misschien wil iemand mij daar 't antwoord wel op geven. We hebben films gezien over ontwikkelingshulp, waar jonge vrijwilligers voorlichting geven o.a. op gebied van landbouw. Ik meen gezien te hebben, dat ze bezig waren met katoen. Loh! Waarom katoen? Waarom niet kedelee? Soya is tevreden met normale grond, heeft geen kunstmest nodig en veel warmte. Of gebeurt dat ook? En weet ik 't niet?

Unilever gaat dit jaar dus TVP. op de markt brengen.

't Zal ook uitgevoerd worden naar andere landen, naar heel Europa, 't Midden Oosten, waar voor de Mohamedanen varkensvlees taboe is. Dit las ik in een oud artikel van de Elsevier. In Umhlali brengt een Zuid-Afrikaans/Amerikaans bedrijf massa's "kunstvlees" op de markt, gebaseerd op soya-bonen.

Waar komen die vandaan? Uit eigen land? Of ingevoerd uit Amerika.

Waarom wordt de mensen die 't niet weten, niet geleerd, om de bonen te eten in hun eigen eerlijke vorm? Als we zo nodig moeten vóórlichten?

Prof. de Wit voorziet voor de "slechte kwaliteit kip" een geduchte concur-

rent in 't zogenaamde "Kunstvlees". Maar de boeren zien in deze concurrentie geen gevaar, nu 't een paar jaar geleden op een flop is uitgelopen.

Ik weet 't niet.

Die "slechte kip" is in elk geval, echte kip, zij het vol gespoten met gemeen spul. 't Is niet zichtbaar.

Maar die TVP. Met die smaak- en kleurstoffen? Is dat "zuivere koek?" Natuur? Of chemisch?

"Unilever komt met kroketten, snacks en misschien met maaltijden waarin 't vlees gedeeltelijk of geheel wordt vervangen door soya-producten", zegt een woordvoerder van Unilever Producten.

Wilt u een recept van kroketten van pure kedelee?

Maak op de gewone manier Soya-pulp. Boontjes 18 uur weken, goed wassen dat zoveel mogelijk zaadvliesjes mee wegdrijven. Opzetten met veel water. Heeft u een pressure-cooker? Gauw één kopen, anders. De kedelee heeft bij al zijn hebbelijk-, één grote onhebbelijkheid. En dat is, dat hij zich niet snel gaar laat koken. Gewoon duurt dat zes tot zeven uur, in de snel-kook, zacht als boter in een half uur. En zo'n ding is altijd erg practisch. In de snelkook hoeft 't opzet-water niet hoger te staan dan één vingerkootje boven de boontjes. In 't halve uur, is bijna al dat water verkookt en de boontjes lekker smeujig. Iets zout bij doen.

Ingredienten voor de kroketten.

100 gr. champignons.
1 kleine ui of wat sjalotjes.
1 lepel of iets meer bloem.
Paneermeel en frituurvet.
1 kopje pulp
1 lepel margarine
1 ei, wat melk
Gehakte peterselie

Ui en champignons snipperen en fruiten in de margarine.

Als 't vocht van de champignons bijna verkookt is, de soyapulp toevoegen, met een beetje water en een bouillontablet.

Intussen heeft u een deegje gemaakt van ei-geel, bloem en melk. Hiermee de massa, champignons-ui-pulp, binden tot een stevig mengsel waar u makkelijk kroketten van vormen kunt.

Af maken op smaak met zout, peper, en wat u anders gewend bent door de kroketten te doen. Noot, tikkeltje suiker, citroensap? Van 't vuur de gesnipperde peterselie toevoegen. Laten afkoelen. Door eiwit rollen en paneren, één keer is voldoende, twee keer lekkerder. Bakken in frituur.

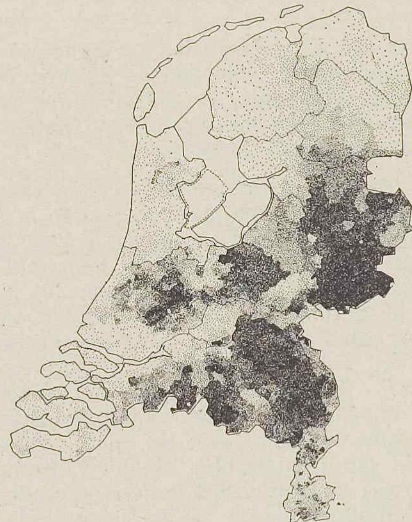
En nu we toch eenmaal bezig zijn met "gezond en lekker", een drankje voor mensen die last hebben van hoge bloeddruk en aderverkalking.

3 teentjes knoflook.
3 ons rietsuiker
3 citroenen.
Grote bos peterselie

Citroen in schijven snijden, alleen wassen, niet schillen. Alles samen opzetten in twee liter water en verkoken tot 1 liter.

Elke avond voor 't naar bed gaan, een glaasje. Prosit!

Plantersvrouw

Zoveel teveel

Als U scherpe ogen heeft, zult u op dit verkleinde kaartje van Nederland tienduizenden stippels zien. Heeft U daar moeite mee, bekijkt U dan de originele kaart bij ons op kantoor eens, vele malen groter. Vraagt U zich af waar die stippen voor staan? Dorpjes, mensenzielen, boomgroepen, kleuterscholen, parken?

Toen ik het bijschrift las bij deze statistische afbeelding van het ministerie van Landbouw wilde ik het niet geloven: ELKE STIP VERTEGENWOORDIGT 100 VARKENS.

Kijkt U eens naar Brabant, Overijsel, Gelderland, Limburg, egaal zwart van de stippen. Dit betekent voor Nederland met 13 millioen inwoners misschien wel 50 millioen (ik sta dan aan de lage kant) varkens. Opgestapeld en gepropt in hokken.

Varkens zijn een industrie, een export-artikel, zeker de helft van de 5,5 milliard die onze schandalige bio-industrie oplevert. Levend vlees dat meer de naam "kunstvlees" verdient dan het natuurlijke soyaproduct waar Plantersvrouw het over heeft. Nederland met 200.000 werklozen propt zich nog steeds vol en zal zich nog voller moeten proppen terwille van de omzet. Minder belasting, meer besteden, zegt onze regering. Minder eten, minder vlees eten, zegt de dokter. Wat doen we? Wat het lekkerst is natuurlijk.

Als ik naar deze afzichtelijke, mens-onterende statistiek kijk dan moet ik denken aan een heel oud rijmpje:

"Eten zonder werreke
Maakt van de mens een verreke"

Het is een boeren-rijmpje notabene. En hoe triest dat zo weinigen beseffen hoe triest onze kunst-welvaart is.

L.D.

SAYUR LODEH IN AUSTRALIË

Gastvrijheid even warm als in het oude Indië

Onze vriend en medewerker A. Ed. Schmidgall-Tellings, die zoals men weet docent is aan een der amerikaanse universiteiten, zond ons de volgende vertaling van een artikel uit Intisari (De Kern) van dec. 1974. Het is van de hand van Luwi Ishwara. Het vertelt van prettige en minder plezierige ontmoetingen met "indische mensen" in Australië, waar zovelen onzer zich na de oorlog definitief hebben neergelaten. De schrijver ervaart, dat de gastvrijheid van het oude Indië nog bestaat. Hij ontmoet ook enige ......dronken Indo's en voor wie niet beter weet zou dit de indruk kunnen wekken dat Indo-Europeanen nogal slordige gebruikers - in dit geval zelfs: misbruikers - van alcohol zouden zijn. Niets is minder waar. Wie in Indië heeft geleefd, heeft zelden of nooit een beschonken lid van deze bevolkingsgroep gezien. Integendeel; men zou de Indo bijzonder sober in zijn drinkgewoonten kunnen noemen.
Nu terzake. Hier volgt de vertaling van het stuk in Intisari.

Het was schemerdonker in Wellington, de hoofdstad van Nieuw Zeeland. De hemel was helder en de wind, die gewoonlijk vreselijk hard kan waaien, streelde, ons wandelaars, die dag.

In een straat ontmoetten we een waggelende, bejaarde man. Ik zei aan mijn twee vrienden: "Dat oudje zal vast te diep in het glaasje hebben gekeken!" Plotseling stond hij stil, terwijl hij allerlei pogingen in het werk stelde om niet van z'n stokje te vallen schreeuwde hij met een hese stem: "Apa kabar?" (Hoe maken jullie 't?). Toen strompelde hij in onze richting en drukte ons één voor één de hand vergezeld van de klassieke "Selamat" wens. Terwijl we nog zo sprakeloos elkander zaten aan te staren, zei hij alweer, maar nu in het Engels: "I know Batavia, Buitenzorg, Bandung, Purwokerto, Semarang, Surabaya, and Makassar." Het schijnt dat dit "heerschap" vroeger in Indonesië heeft gewoond. Hij heeft een zoon die nu 28 is. Toen mijn vriend iets wilde vragen, begon dit "heerschap" wederom de hand te drukken bij het uitbrengen van de "Selamat" heilwens. Daarna vervolgde hij zijn waggelende gang en uit z'n achterbroekzak puilde een vierkante pot.

Dergelijke ontmoetingen met Indo's hebben we niet voor de eerste keer ervaren. Op een goede dag hebben we, in groepsverband, erin toegestemd om langs een pub te wandelen. Tegen de pubdeur leunde een blanke. Toen we passeerden begon hij ons één voor één te tellen gelijk een eendenhoeder z'n eendjes op de sawah placht te tellen: Satu, dua, tiga, ampat, lima...! Hij bracht het niet verder dan vijf. Misschien was hij het Indonesisch wel vergeten of het kan ook zijn, dat hij onder de invloed van alkohol heeft gestaan. Een vriend die haastig de straat moest oversteken werd door een automobilist toegeschreeuwd: "Hei, kamu orang mau ke mana?" (Hé daar, waar moet je naar toe?).

Een Indo die vroeger in Cianjur heeft gewoond, vroeg me hoe het gesteld is met de theeondernemingen op de Gedeh. Hij is nu werkzaam in de komputer afdeling van het statisstiekkantoor in Wellington.

In Blenheim ben ik een Indo tegen het lijf gelopen, die de **petis** en **rujak** van Surabaya niet kan vergeten.

Toch het meest indrukwekkend was de ontmoeting met de familie Weyers uit Balclutha, een klein dorpje in het Zuidelijk gedeelte van Nieuw Zeeland. Frans, dat is z'n voornaam, heeft zich momenteel in Nieuw Zeeland gevestigd met z'n charmante vrouw Thea. "Nieuw Zeelanders noemen me 'Tia' ", zei z'n vrouw. Ze hebben twee kinderen en runnen de kapsalon "Paris". Frans vertelde, dat hij geen Hollander is. "Ik ben een Indonesiër, geboren en getogen in Cimahi"". Hij denkt nog vaak terug aan zijn kinderjaren, toen hij op de sawahs **numpak munding** (karbouwtje rijden) speelde met de karbouwenhoeders. Hij was dan ook erg teleurgesteld toen men de "politionele aktie" inzette en hij genoodzaakt was naar Nederland te gaan. Hij was toen 14 jaar oud. Na aankomst in Nederland bleek, dat hij zich niet kon aanpassen. Hij verhuisde naar Suriname, maar ook daar kon hij niet aarden. Uiteindelijk belandde hij met z'n vrouwtje, gewapend met haar kapsters diploma in Nieuw Zeeland.

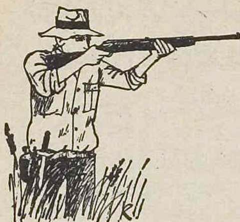
Nieuw Zeeland is een mooi land, maar Indonesië is het mooist, zo verklaarde Frans. Deze mening werd ondersteund door mevrouw Gebing, de buurvrouw van Frans in Balclutha, die vroeger in Solo heeft gewoond. Mevrouw Gebing prees de lekkere Indonesische vruchten in haar Indo-Nederlands met Javaans accent: "Ho-oh, weet je, rambutan, salak, mangga, dukuh...... hhmmm, lekkerrr deh!" Intussen staarde onze Nieuw Zeelandse vriend, die ons vergezelde, op het horen van het gepraat van deze Indische dame, waar hij geen kaas van had gegeten, alsof hij het in Keulen hoorde donderen.

Die avond heeft Frans ons uitgenodigd bij hem thuis te komen eten. We kregen **ayam opor kuning, srundeng, lalap ketimun** en mijn lievelingskostje: **sayur lodeh.** De **sambal oelek** van de Nederlandse fabriek Conimex ontbrak niet ten tonele. Wij vielen onmiddellijk de rijstpot aan en ik proefde elk gerecht van de familie Weyers. Vanzelfsprekend waren de gerechten van de Weyers, indien men ze vergelijkt met die uit Indonesië, volkomen verschillend, met uitzondering van de lalap ketimun natuurlijk! We waren in elk geval zeer ontroerd door de gastvrijheid van de familie Weyers.

Na het eten zaten we **ngariung** (in een kringetje) en babbelden, alsof we in de Preanger waren. Frans zette de plaat van Bengawan Solo op gespeeld door het Hawaiian orkest van Tjo de Fretes. Sommigen van ons slorpten hun koffie op, anderen speelden met de kinderen en weer anderen zaten te schertsen met mevrouw Gebing die niet op haar mond is gevallen. Op dat ogenblik hadden we helemaal niet het gevoel in den vreemde te vertoeven.

Het werd later op de avond en we hadden nog een hele lange reis voor de boeg naar Queenstown. We moesten afscheid nemen van de familie Weyers. Buiten had de wintermist zich al samengepakt en de dauw welke zich op onze autoruiten had vastgenesteld was reeds bevroren. Het viel ons zwaar om afscheid te nemen van Frans, Thea en mevrouw Gebing.

"Daaagg, dagg......!' Ik voelde dat ik iets had achtergelaten, maar ik weet niet wat......

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk"
José Ortega Y Gasset.

EEN EETLEPEL KRUIT (II)

door J. G. A. LA BASTIDE

Hij opende twee flessen. A Mangs opvatting van gastvrijheid bestond daarin, dat hij niemand de kans gaf zijn glas ook maar een vingerbreed onder de rand leeg te krijgen; na iedere slok schonk hij weer bij (hij kon de aanblik van een niet-helemaal-vol glas niet verdragen).
Ik had dan ook al lang geleden geleerd om, na genoeg te hebben gedronken het glas verder vol te laten staan. Daar trok hij zich overigens niets van aan, aangezien hij mans genoeg was voor twee tegelijk alleen door te blijven drinken. Echt dronken heb ik hem echter nooit gezien.
Op dat ogenblik kwamen er op straat twee donkere figuren aanlopen. Toen zij in het schijnsel van de Petromax stapten zag ik, dat de voorste Djamin was. Hij begroette mij met een vrolijk knipoogje. Achter hem kwam het "Waardeloos voortbrengsel van een schanddaad van zijn moeder".
Abu was een schilderachtige figuur. Hij was al oud, een jaar of zestig. Hoewel donker van tint, had zijn gerimpelde gezicht alle typische gelaatstrekken van de Chinees. Verder was hij klein, enigszins gebogen en gekleed in kuitbroek en los jasje. Een grijs baardje van elf lange haren "sierde" zijn kin. Toen hij mij zag scheen zijn toch al gegroefde gelaat helemaal uiteen te vallen in tienduizend kleine stukjes; zijn mond met de ene zwarte tand opende in een grijns en hij stapte met uitgestoken hand op mij toe. Terwijl ik die, onder de afkeurende ogen van A Mang, hartelijk schudde, zag ik dat hij in de andere hand zijn geweer hield. Deze dubbelloop had ik al eerder in handen gehad en een nadere beschrijving is hier misschien op zijn plaats. De herkomst ervan is verborgen in de mist der tijden. Zelfs Abu zelf wist niet waar het ding oorspronkelijk vandaan was gekomen. Het was een dubbelloopsjachtgeweer in cal. 12, met grote uitwendige hanen. Nergens was er een merk te bespeuren; dat was er ongetwijfeld reeds lang geleden vanaf gesleten. Tussen lopen en bascule vertoonde zich een werkelijk angstwekkende speling en de greep van de kolf was vroeger eens gebroken geweest. Dit laatste had Abu eigenhandig met koperdraad gerepareerd. De patronen laadde hij zelf; het kruit kwam van militaire kogelmunitie(!) en voor hagel gebruikte hij de korrels uit versleten fietskogel-lagers. Het was onmogelijk deze antiquiteit af te schieten met twee hanen in gespannen toestand omdat dan altijd beide lopen tegelijk afgingen. Ik was al eens eerder met Abu op jacht geweest en placht achter een boom in dekking te gaan telkens als hij een schot ging afvuren.
Djamin vertelde dat we konden vertrekken en ik wenste A Mang een goede nacht en smakelijk eten. Vervolgens maakten wij aanstalten om in de jeep te stijgen. Vóórdat ik zelf instapte overtuigde ik mij echter, dat de kamers van Abu's gevaarlijke moordwapen in maagdelijke toestand verkeerden. Terwijl wij wegreden zag ik A Mang, met een mistroostig gezicht en een hand op het hart, in een teug mijn glas ledigen.
Even buiten Petumbukan sloeg ik, op aanwijzing van Djamin, een onverharde landweg in naar het westen. Ik wist dat deze weg uiteindelijk naar de onderneming T.P. leidde, maar zo ver kwamen wij niet want ongeveer halverwege stopten we aan de kant en stapten uit de jeep.
Het was een maanloze nacht, doch vrij helder door de sterren. Aan beide kanten van de weg verwaarloosde bevolkingsrubber. Even verderop begon, eveneens aan weerszijden, een donker bambu-bos.
Djamin had inmiddels zijn carbidlantaarn aangestoken en Abu was bezig met het laden van zijn kanon. Zelf pakte ik mijn kamera met flitslicht en gaf het sein tot vertrek. In ganzemars liepen we de weg verder af in de richting van het bambubos; Djamin voorop met de lantaarn, vervolgens Abu en ik besloot de rij.
In het bos zelf verlieten we de weg en vervolgden langs een smal paadje in noordelijke richting. Het flauwe sterrenlicht kon hier niet doordringen, zodat het stikdonker was. Slechts de nauwe, zeer felle lichtstraal van Djamin's carbid lantaarn danste als een lange witte vinger van links naar rechts en van rechts naar links. Het ritselde voortdurend in het gebladerte naast onze voeten, geheimzinnige stemmen fluisterden ons van alle kanten toe (geen van alle afkomstig uit menselijke kelen), terwijl de geluidloze schaduwen van geitenmelkers en vleermuizen af en toe vlak voor mijn gezicht langs gleden.
Spoedig kregen we allerlei ogen in de lamp; de rode vuur-kooltjes van op de grond zittende geitenmelkers of de groene lampjes van een grote moesang (civetkat). Telkens als zij binnen het bereik van mijn 22 Watt-sec. electronenflits begonnen te komen, verdwenen zij echter. Tenslotte gelukte het mij een foto te maken van een mooie grote uil. De geluidloze ontploffing van de electronen-flits vervulde Abu met verbazing en bewondering. Ik hoorde hem binnensmonds dingen mompelen over de vindingrijkheid en knapheid der blanken.
Daarna ging het weer verder; meer dan een uur lang bambu-bos en nog eens bambu-bos. Ik merkte dat we langzaam afgebogen waren naar het oosten, tot plotseling het bos ophield op de rand van een uitgestrekte lalangvlakte.

(lees verder volgende pagina)

PASAR MALAM ZUID AUSTRALIË

Ook Australië heeft een blad Tong Tong (P.O. Box 14, Greenacres, S.A. 5086) dat de Haagse gewoonte om een jaarlijkse Pasar Malam te houden, heeft overgenomen.
Op de foto hiernaast in het midden de initiatiefneemster Mevr. Puck Burt, links Mevr. Greet Bok en rechts Mevr. Guus Mensingh.
Het Pasar Malam Comité kan met voldoening terugzien op het door haar bereikte resultaat: vorig jaar waren er 2000 bezoekers.
Ook op andere terreinen ontplooit Tong Tong Australië allerlei activiteiten: filmavonden, rijsttafelclub, picnics, selamatan. Wij wensen onze Australische naamgenoot ook in de toekomst veel succes!

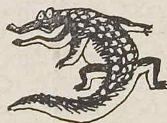

(Vervolg: "Geluk van het jagen")

De lalang was enkele weken geleden afgebrand en de nieuwe sprieten waren nog niet hoger dan ongeveer een halve meter.
Met de hand hoog boven het hoofd liet Djamin de witte lichtbundel langzaam over de vlakte glijden.
Plotseling zag ik hem verstijven; seconden lang bleef de lichtstraal onbeweeglijk in één richting, toen deed hij een snelle stap achteruit en "Astaga Illah!" ontviel van zijn lippen.
"Wat is het Djamin?"
"Zie voor U-zelf mijnheer", fluisterde hij aarzelend, terwijl hij de lichtstraal weer op hetzelfde punt richtte.
Eerst zag ik niets, toen hoorde ik Abu iets onverstaanbaars mompelen en evenals Djamin gedaan had, geschrokken een pas achteruit doen. Ik spande mijn ogen in en zag tenslotte, op de uiterste grens van het licht, zeker tweehonderd meter van ons vandaan, twee kleine spierwitte lampjes. Terwijl ik keek was het, alsof één, de rechter, plotseling uitdoofde. De linker begon zich toen langzaam van links naar rechts te verplaatsen. "Astaga Illah!" kwam het weer van Djamin's lippen.
"Komaan! Daar moet ik een foto van hebben!" fluisterde ik opgewonden.
"Neen!" antwoordden Abu en Djamin als één man, beiden nòg een stap achteruit doend.
"Wij kunnen beter langs de bosrand verder naar het noorden gaan, mijnheer, vervolgde Djamin op overredende toon, "wij zullen daar vele andere dieren te zien krijgen, die u kunt fotograferen."
"Abu!"
"Ja, mijnheer."
"Heb je ook kogel-patronen voor die roestige pook van je?"
"Ja mijnheer."
"Wat voor kogel?"
"Zelf gegoten, rond, ongeveer veertig gram gewicht, mijnheer."
"Als ik het geweer overneem, willen jullie dan wèl mee?"
Na enige aarzeling antwoordde Djamin: "Goed mijnheer".
Abu zei niets, doch overhandigde de dubbelloop en twee patronen. Na hem in ruil mijn kamera te hebben gegeven, begonnen wij snel, doch zo geluidloos mogelijk, langs de lalangrand naar het zuiden te lopen. Al lopende opende ik het geweer en verwisselde beide hagel-patronen voor kogel. Onderwijl begon ik echter ernstig aan de wijsheid van mijn besluit te twijfelen. Gek, wat wil je met dit voorhistorisch geval beginnen? Ernstig gewond raken door een ontploffende loop?"
Onder mijn hand voelde ik lopen en bascule ten opzichte van elkaar wiebelen en het zweet begon langs mijn armen in de handpalmen te lopen.
"Ik wil niet echt gaan schieten," trachtte ik mijzelf gerust te stellen. "Als we dicht genoeg bij zijn, neem ik de kamera weer over".
"Alles goed en wel, maar hoe zal hij reageren op de flits? Misschien zul je wel moèten schieten!"
Binnensmonds een vloek smorend stootte ik Abu aan en fluisterde: "Wat zit er voor kruit in die patronen, Abu?"
"Dat weet U, .303 militaire munitie, mijnheer", antwoordde hij.
"Mijn God!" steunde ik luid, "hoeveel gram?"
"Kira-kira satu sendok makan." (Ongeveer een eetlepel)
Er steeg een brok op in mijn keel en ik was voor enkele minuten volkomen sprakeloos, toen: "Kira-kira satu sendok makan!" stootte ik met hortende stem uit.
"Sssst!" siste Djamin.

(wordt vervolgd)

DE BALISCHE VROUW VOORHEEN EN THANS

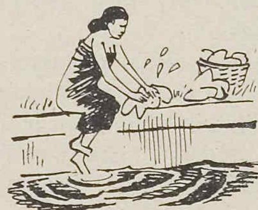
Een lezer schrijft ons:

"Wat Pa JHR schreef over Soekarno (T.T. No. 11/12) was natuurlijk heel aardig maar kent Pa niet dat verhaal van hetgeen, naar ik meen, GG. van Limburg Stirum met zijn vrouw op Bali is overkomen?
Deze GG en zijn vrouw waren nogal conservatief. De staf was er van overtuigd dat men hen bij hun bezoek aan Bali niet de balinese borsten mocht laten zien en daarom waren er printa's keras uitgegaan dat in de desa's, waar de GG en zijn gevolg langs kwamen, de vrouwen hun borten moesten bedekken. Natuurlijk werden deze printa's doorgegeven en zouden stipt worden opgevolgd. Toen dan ook de stoet voorbijkwam sloegen de vrouwen hun sarongs omhoog......, tot grote schrik van de heer en mevrouw v. L.S.
Mij is dit verhaal altijd als historisch verteld, doch Pa R. zal wel weten of het waar is. Mocht het niet waar zijn, dan is het m.i. toch wel aardig!"

*

Aldus onze lezer. Neen, wij kenden deze anecdote niet. Ik kwam pas in 1921 in Indië en toen was de GG Van Limburg Stirum al weg en in het snellevende Indië al haast vergeten. Wybrands miste daardoor ook het voornaamste object van zijn spot en hoon, want deze landvoogd was in de politiek verre van conservatief. Hij ondervond daardoor zoveel oppositie in pers en publieke opinie, dat hij het zelfs ondernam met de zeer aarzelende steun van enige grote ondernemers een krant naar zijn hand te zetten. Dat was het Bataviaasch Nieuwsblad, dat aan dat avontuur bijna te gronde ging. Maar nog voor het vertrek van de al te progressief geoordeelde landvoogd kwam het Nieuwsblad weer onder leiding van Zaalberg, die tevoren ontslag had genomen, op de oude koers terug. Van Limburg Stirum werd opgevolgd door de veel gematigder GG Fock, die tevoren als advocaat in Semarang gelegenheid had gehad Indië grondig te leren kennen.
U ziet, dat onze briefschrijver oude herinneringen in mij heeft losgemaakt. Of de door hem beschreven situatie naar waarheid is vermeld doet er niet toe. Ook als deze anecdote aan de fantasie is ontsproten blijft zij interessant. Het had kùnnen gebeuren, nietwaar? in ons goede oude Indië!

JHR.

**Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.**

**Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.**

Voor Indon. klant in Indon. gevr. evt. gebruik Cindy Adam's: My Friend The Dictator. Aanb. H. P. Ruitenbergs Boekh. A. Mauvestr. 17, Amersfoort, Tel. 033 - 1 40 11.

Hr. 49 jr. z. kam. bij Ind. alleenw. dame of heer, of echtp. z. kind. Bij voorkeur Statenkwartier of Bezuidenhout. Br. a. C. Vermijmeren, Haagweg 433, Breda

---

Te koop gevr.: een origineel Mayong-spel van ivoor. Aanb. Tel. 070 - 25 78 19.

Meisje 23 jr. z. reisgenote v. Java/Bali-trip in Sept. '75. Br. onder Nr. 2669.

Te koop gevr. "Naar Omega" door J. H. Andriessen. Aanb. Tel. 02230 - 2 14 00.

OPROEP. Wie weet adres v. Fam. de Nijs (Malang), vrienden v. Overste D. J. Alberti, Bromoweg Malang. Inl. a. E. Hermans-Alberti, W. v. Hallstr. 8, Oss.

---

plaats een Ting Ting altijd raak!

EEN KENNER PROEFT HOE GOED HET IS ! !

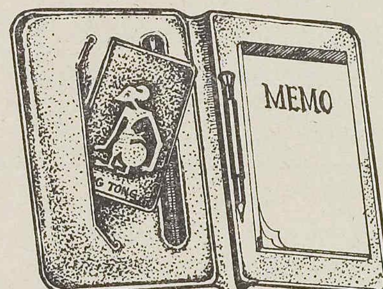
Dat zeggen alle gebruikers van onze ketjap
"HET ZWARTE VEULEN"
Het is en blijft Uw terechte keuze.
Kwaliteit : er bestaat geen betere.
Prijs : 25% lager dan elk ander importmerk.
Verkrijgbaar in manis, sedeng en asin.

Importeur : AMBOINA B.V.
(Voor alle rijsttafelartikelen)
Johan van Oldenbarneveltlaan 110
ZEIST. Tel.: 03404 - 1 76 49 en 2 00 700

Levering : via de detailhandel.

LOGEREN IN DEN HAAG?
Natuurlijk bij HEROPEND
hotel 'ardjoena'
voorheeen Java-Hotel, Batavia
Directie : Mevr. A. M. van Dijk-de Lange.
Moderne kamers, prima service, prettige sfeer. Iedere kamer EIGEN douche-cel. In iedere kamer warm en koud stromend water.
Vanaf *f* 30,— p.p.p.dag.
Groot Hertoginnelaan 205. Tel. 070 - 39 03 24

MEMO-PORTEFEUILLE

Deze leuke portefeuille met potloodje, memoblocje adresboekje en een bergvakje krijgt U als U abonnee wordt van Tong-Tong GRATIS. Maar U kunt 'm ook kopen voor *f* 5,— met een extra notitieblocje erbij.

Lin Scholte:
"BIBI KOETIS VOOR ALTIJD"
***f* 18,90 + *f* 2,— porto.**

Wie "Anak Kompenie" kent moet ook kennismaken met Bibi Koetis, de oude Javaanse tante die altijd met het gezin meereisde.

Wilt U een waardevol, blijvend cadeau? Gaat U dan naar:

Juwelier Tan Diamantair

Fahrenheitstraat 608, Den Haag. Telefoon 070 - 65 76 65

Eigen Import, daarom goedkoop

In 22 karaats goud:

Armbanden: verscheidene motieven o.a. belah rotan, rotan sekeret, touw-motief, slang-motief, sirikits.
Kettingen:
Ringen: zeer ruime keuze.
Hangers:

Losse stenen:

Sterrobijnen, stersaffier, smaragd, tijgeroog, lapis lazuli, topaas, opaal, bloedkoralen, turkoois, One Line Black star, amethist (ketjoeboeng) agaten, jade.

Onze specialiteit is BRILJANT

Gevat in ringen, hangers (leontines), broches, etc. Eenvoudig-chique, maar ook zeer exotische zettingen.

Voor elke beurs is er een prachtig sieraad te vinden.

**MAANDAGS GESLOTEN
ZATERDAG TOT 17 UUR**

Voor weder-verkopers bij grote afname, speciale prijzen.

TOKO EN BOEKHANDEL TONG TONG

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00 - Giro 6685

OPENINGSUREN: **Dagelijks 9 - 2**
's Zaterdags 10 - 2

Wij hebben geen geregeld winkelpersoneel en moeten dus naast het administratieve werk ook nog in de winkel helpen. Wilt U ons werk verlichten door ALSTUBLIEFT niet ná 2 uur te komen, we hebben dan geen tijd voor inpakken, verzenden, etc. etc. Dank voor uw medewerking !

Net ontvangen

Kabaja-spelden en tusuk kondé batik voor long-dresses ringen met agathen in alle kleuren

Prachtige jogja zilveren armbanden, zware kwaliteit *f* 65,—
slangmotief *f* 50,—
zoutvaatje (sier) *f* 65,—
pilledoosje *f* 45,—
broches afgeprijsd *f* 15,—
zilveren ringen met agathen *f* 25,—
Prachtige handbatik Pekalongan kains *f* 150,—
Handbatik tafelkleed (wajang) *f* 35,—
Lopers *f* 12,50
Wajanglepeltje per stuk *f* 4,—
per 6 stuks (incl. porto) *f* 22,50
Japara servet (brief) standaard *f* 10,—
Lepelrekjes *f* 12,50
Tjentongs hout *f* 6,50 en *f* 5,—
Tjentongs hoorn *f* 7,50
Mini anglo (klei) *f* 7,50
Padi-schilderijen *f* 8,50 en *f* 10,—
Briefpapier met Ind. foto's 10 vel in rose, wit, geel of blauw met witte of luchtpostenveloppen *f* 2,50
20 vel idem met 10 env. *f* 4,—
Correspondentie kaarten met Ind. vignetten geel - grijs - wit - groen 10 stuks met env. *f* 1,50
Sapoe lidi *f* 3,—
Prachtige, echt Indonesische sèroks. Licht, handig, sterk *f* 4,50
Meloen (blewak) krabber *f* 1,75

KWAJI TOELÈN!

Je blijft eten en je BLIJFT DUN!

Per half pond *f* 3,25

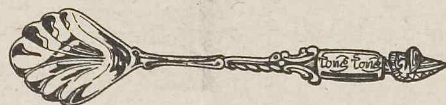
Kroepoek kedelee (met en zonder zout) oedang, vis, gemengd per pak *f* 1,95
Kwee semprong (vers) *f* 1,90
Spekkoek-cake (altijd vers) *f* 3,25

Vamu sambelans:

sambel rudjak petis - sambel heet en gewoon - taotjo - ebi - nasi goreng per bakje *f* 1,75
Gado-gado/saté saus p.p. *f* 1,20

Iets nieuws:

Sambel goreng kedelee *f* 1,75
Boemboe Saidja per pakje *f* 1,20
soto ajam/madoera - b. rudjak - b. bali - opor - lodeh - rawon - paniki - ajam goreng - laksa
Bumbo Tjita Rasa niet meer in voorraad.
Uitstekende GULA DJAWA per ½ pd *f* 2,—
satroe asem per ons *f* 1,—
per ½ pd *f* 2,40
Asemstroop *f* 4,75
Wedan djahé stroop (erg heet!) *f* 4,75
Babi panggang saus *f* 4,—
Ketjap kediri *f* 4,60
Ketjap istimewa (met gula djawa) *f* 7,50
Ketjap Vamu sedeng - zout - manis (huishoudkwaliteit) *f* 2,90
Keukenasem per pot *f* 2,85
Santen instant *f* 2,25
Santen juice per bl. *f* 1,40

Tong-Tong Suikerschep, zwaar verzilverd sierlijk model. Uw premie voor het aanbrengen van een nieuw abonné. Maar wilt U die persé gewoon kopen, dan kan dat ook *f* 4,50 (80 ct. porto)

Julius Staupe's

"LIED VAN DE RIJST"

2 reproductie's van zijn bekende schilderijen 83 x 38 cm oningelijst *f* 30,— inclusief porto.

BOEKHANDEL TONG TONG

1 T/M 15 FEBRUARI
FLINKE OPRUIMING VAN AFGEPRIJSDE BOEKEN, OUDE BOEKEN, FOTO'S KAARTEN, ETC. ETC.

Nieuw en oud, warm aanbevolen:

Hemelse hapjes, Jef Brans *f* 25,—
Lekkere etentjes uit alle landen
Was die week niet wat kort? Dolf de Vries *f* 16,50
Boeiende reisindrukken uit Zd. Amerika, Thailand, Australië en Indonesië (zie recensie volgende TT)
Beschermde planten en dieren *f* 12,50
Lekker eten in je l-tje, Ursula Groeninger *f* 12,50
Makkelijk en lekker, het beste gezelschap voor de eenzame eter.
TOEPOELS HONDEN ENCYCLOPAEDIE *f* 59,50
Voor hondenliefheb(st)bers alles over elke hondensoort. Een standaardwerk. (3 term. mogelijk) (Porto *f* 4,75)
Noord-Amerikaanse Indianensprookjes *f* 5,—
Zweedse Volkssprookjes *f* 5,—
Chinese Volkssprookjes *f* 5,—
Orde - opstand - orde, J. A. A. van Doorn *f* 11,50
Notities over Indonesië

Aanbieding oude boeken:

Naar hooge toppen en diepe kraters, W. van Bemmelen *f* 20,—
Het Ind. dagboek van Dr. Peter Fabrizius *f* 12,50
Producten van Indonesië, K. v.d. Veer *f* 6,50
Crisis, Jo Manders *f* 5,—
U sejour dans L'ile de Java, J. Leclercq (Fr.) *f* 12,50
Mes Aventures en Indonesië, R. Westerling (Fr.) *f* 15,—
Adat, A. M. A. Renes *f* 7,50
Een stad verrees (roman oud Batavia) S. Franke *f* 10,—
Hiao, Chinese kinderliefde *f* 20,—
Kinderliefde als grondslag van Confucius leer
Parapsychologische verschijnselen en beschouwingen Dr. W. H. C. Tenhaeff *f* 10,—
Indonesië, Nederland en de wereld, Dr. H. J. van Mook *f* 7,50
"Zuiderkruis", Ind. schetsen, N. J. Haisma *f* 6,50
Koloniale geschiedenis, Dr. H. T. Colenbrander 3 delen in zeer goede staat *f* 75,— (porto *f* 5,—)

sekali Van Nelle
tetap Van Nelle

VAN NELLE